

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TRESTNÉHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Téma: Ochrana ľudského plodu v trestnom práve

Vedúca diplomovej práce:

prof. JUDr. Dagmar Císařová, DrSc.

Autor diplomovej práce:

Lucia Majlingová 5. r.

Na Hranicích 17

181 00 Praha 8

Praha – február 2007

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu spracovala samostatne a že som vyznačila všetky pramene, z ktorých som pre svoju prácu čerpala, spôsobom vo vedeckej práci obvyklým.

V Prahe dňa 22. februára 2007

Lucia Majlingová
.....
Lucia Majlingová

Obsah:

I. Úvod.....	1
II. Historický vývoj právnej úpravy ochrany plodu.....	2
a) situácia po vzniku ČSR.....	3
b) trestný zákon z roku 1950.....	4
c) liberalizácia po r. 1957.....	4
d) úprava umelého prerušenia tehotenstva z r. 1986.....	6
III. Základné pojmy.....	6
a) pojem plodu, právne postavenie plodu, plod ako právny subjekt.....	6
1. začiatok a koniec tehotenstva.....	9
2. čas ako právna skutočnosť z hľadiska ochrany plodu.....	11
3. rozlíšenie vývojových štádií plodu a ich význam z hľadiska ochrany poskytovanej právnym poriadkom.....	12
b) pojem potratu, rozlíšenie podľa druhov.....	16
IV. Súčasná právna úprava vo vzťahu k ľudským právam.....	17
a) Listina základných práv a slobôd.....	17
b) medzinárodná úprava ochrany plodu z hľadiska medzinárodných dokumentov o ľudských právach.....	23
1. úprava v dokumentoch OSN.....	23
2. Dohovor o biomedicíne.....	25
3. Európsky dohovor o ľudských právach.....	25
3.1. X v. Spojené kráľovstvo.....	26
3.2. H v. Nórsko.....	27
3.3. Boso v. Taliansko.....	28
3.4. Prípady Vo. v. Francúzsko.....	28
V. Trestno-právna úprava ochrany plodu v ČR.....	29
a) usmrtenie plodu.....	29
1. úprava kriminálnych potratov v trestnom zákone.....	29
2. prerušenie tehotenstva ako následok inej trestnej činnosti, príp. ako následok nedbalosti.....	32
b) poškodenie plodu.....	34
c) vedecký výskum na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách, problematika klonovania, úprava v zákone č.227/2006 o výskume na embryonálnych kmeňových bunkách.....	35
1. úprava v trestnom zákone, § 209b.	37
2. ochrana plodu v súvislosti s IVF.....	38
d) vražda novorodeného dieťaťa matkou, §220 Tz.....	39
e) právna úprava dovoleného prerušenia tehotenstva.....	41

VI. Zahraničná úprava problematiky ochrany ľudského plodu.....	43
1. úprava v SR.....	46
VII.Záver.....	48

I. Úvod

Pojem ľudského plodu a úprava jeho ochrany, je otázkou, ktorá sa do určitej miery týka každého človeka a to z toho dôvodu, že ide o problematiku vzniku ľudského života. Ťažko si predstaviť tému ktorá by dokázala viac polarizovať spoločnosť, než práve otázka ľudského života. To sa týka jak jeho konca a možností jeho ukončenia, tak aj vymedzenia jeho počiatku. Rozdielny prístup možno vidieť aj v rôzniacej sa úprave jednotlivých štátov. Táto názorová odlišnosť však ešte neodôvodňuje rezignáciu na akúkoľvek úpravu týkajúcu sa ochrany života. A tak sme svedkami zaujímavej situácie, keď štát svojou úpravou vytvára podmienky pre realizáciu a ochranu hodnoty, ktorú si rôzne skupiny vysvetľujú rôznym spôsobom a ohľadom ktorej dodnes nepanuje jednotný názor.

Vo svojej práci sa zameriam na problematiku právneho postavenia ľudského plodu. Za účelom dosiahnutia tohto cieľa však bude nutné v úvodných častiach práce poskytnúť aspoň stručný výklad základných pojmov, s ktorými sa v práci operuje a zároveň vymedziť kľúčové otázky v súvislosti s ochranou ľudského plodu. Pôjde o otázku, aké práva sú vôbec plodu priznané a na akom základe, či poskytovaná ochrana je dostatočná, vzhľadom na hodnotu chráneného záujmu a akú úlohu v tomto ochrannom zákonnom rámci zohráva oblasť trestného práva. Ďalej považujem za určujúce stanovenie počiatku a konca tejto ochrany, možných zásahov do integrity plodu, teda úpravu interrupcií a v neposlednej miere a v súvislosti s názvom danej témy aj vymedzenie podmienok trestného postihu týchto zásahov, či prípadné výnimky z tohto postihu.

Nakoľko v priebehu doby, došlo k zmenám a vývoju v danej oblasti, pozornosť bude venovaná aj historickému pozadiu problematiky ochrany plodu a v rámci komparácie s inými právnymi úpravami aj súčasnej úprave v zahraničí s dôrazom na rozhodovaciu činnosť medzinárodných orgánov a medzinárodných zmlúv, ktorými je Česká republika viazaná. Vzhľadom na obsahovú totožnosť právnej úpravy tejto témy, som venovala v rámci časti venovanej komparácii osobitú pozornosť situácii v Slovenskej republike.

Na záver tejto úvodnej časti si dovoľím ešte pár obecnějších poznámok. Ochrana plodu nie je obmedzená len na ochranu pred interrupciami. Znamená aj ochranu

zdravého vývoja plodu, úpravu podmienok nakladania s plodom, možnosti výskumu, ktoré sa s rozvojom medicíny stále rozširujú a prinášajú so sebou aj potrebu ich právneho podchytenia, a v neposlednej miere aj riešenie konfliktu práv tehotnej ženy v pomere k právam plodu. Právo a právna úprava sú zrkadlom vývoja spoločnosti. Právna úprava odzrkadľuje spoločenské potreby, potrebu zakotviť a upraviť ťažiskové otázky spoločnosti v tom-ktorom štádiu jej vývoja. Preto so vznikom nových otázok a novej problematiky vzniká aj potreba jej vhodnej úpravy. A to takou formou, ktorá bude vyhovovať danej oblasti, bude primeraná jej dôležitosti a dokáže pružne reagovať na nutnosť zmeny.

Oblasť trestného práva spĺňa dané požiadavky z hľadiska prípadných zásahov proti hodnotám ako sú život a zdravie a ochrana základných hodnôt, v súlade s účelom trestného zákona ako je vyjadrený v § 1 a v súlade s možnosťami trestnej represie. Je však nad tieto možnosti, aby sa prostriedkami trestného práva upravovali aj niektoré iné otázky vyvstávajúce v súvislosti s problematikou ochrany plodu.¹ Domnievam sa, že v otázkach týkajúcich sa ľudského organizmu nemožno neprihliadnuť, a to v rozhodujúcej miere poznatkom súčasnej medicíny. Nie je mysliteľné, aby sme práve v oblasti trestného práva, ktoré sa tak úzko dotýka zásahu do tých najcitlivejších sfér ľudského bytia a práv človeka, operovali so základnými pojmami bez toho aby sme rešpektovali ich odborný význam. Nerešpektovanie tohto významu by mohlo viesť k neprípustnému rozšíreniu zodpovednosti.

II. Historický vývoj právnej úpravy ochrany plodu

Súčasná úprava umelého prerušenia tehotenstva a ochrany plodu je dôsledkom postupného vývoja, ktorý reflektoval požiadavky danej doby. Dnešná liberálna úprava nie je prejavom zákonodarcovej ľubovôle, ale dôsledkom potrieb spoločnosti, tak ako sa časom vyprofilovali. Jej úprava odrážala aj pronatalitnú politiku štátu v rôznych časových obdobiach a v neposlednej miere aj ústup od ochrany plodu len prostriedkami regulácie prístupu k dovolenému prerušeniu tehotenstva.

¹ Novotný O. a kol., : Trestní právo hmotné – I., Obecná část, Praha : Aspi, 2003 s.15, cit. :
„..trestní právo nesmí řešit problémy, k jejichž řešení jsou adekvátní prostředky politické, hospodářské, výchovné a jiné a nesmí ani suplovat jiné právné odvětví.“

a) situácia po vzniku ČSR

Po vzniku Československa ostala v platnosti, vzhľadom na recepčnú normu, po určitý čas rozdielna právna úprava. V českých krajinách platil rakúsky právny poriadok a na Slovensku a Podkarpatskej Rusi platil uhorský. V platnosti teda ostali aj rakúsky (1852) a uhorský (1878) trestný zákon. Obidve normy obsahovali trestno-právny postih nielen osoby ktorá vykonala umelé prerušenie tehotenstva, či už so súhlasom, alebo bez súhlasu tehotnej, ale aj ženy ktorá dobrovoľne podstúpila interrupciu.²

Počas trvania klerikálneho Slovenského štátu doznala úprava umelého prerušenia tehotenstva na Slovensku zmenu, a to zákonom č. 66/1941 S. z., o ochrane plodu a jeho vzniku. Tento obsahoval okrem iného aj postih za sterilizáciu, či za rozširovanie antikoncepčných prostriedkov.³ Zdravotná indikácia umelého prerušenia bola zavrhnutá.⁴ Touto úpravou sa Slovenský štát úplne odklonil od praxe ktorá pretrvávala v období prvej republiky, keď judikatúra akceptovala s odvolávaním sa na inštitút krajnej núdze umelé prerušenie tehotenstva, ktoré bolo vykonané za účelom záchrany života a neskôršie aj z dôvodu ochrany zdravia tehotnej.⁵ Právna veda tej doby posudzovala legálnosť zákroku v zhode so zásadou, že dosiahnutie cieľa, ktorý je zhodný s právom, v tomto prípade teda ochrana života a zdravia tehotnej, a to spôsobom ktorý je v súlade s poznatkami lekárskej vedy, nemôže byť zakázané ani trestné.⁶ Ostatne už vládna osnova trestného zákona z r. 1912

² Podľa znenia rakúskeho trestného zákona 117/1852, §144 : „Žena , kteráž úmyslně cokoliv podnikne, co příčinou jest vyhnání plodu jejího, anebo co způsobí jí porod takový, že dítě na svět mrtvé přijde, dopustí se zločinu“.

K porovnaniu v uhorskom trestnom zákone z r. 1878 v § 285 : „Tehotná žena, ktorá svoj plod úmyselne vyženie, usmrtí, alebo to dá vykonať niekym iným, buď potrestaná, ide-li o tehotenstvo mimo manželstva, žalárom do dvoch rokov, ináč do troch rokov. Rovnaký trest stihne toho, kto spácha tento zločin so svolením tehotnej ženy; dopustil-li sa ho však zo zisťnosti, buď potrestaný žalárom do päť rokov.“

³ Zavacká, K., Prerušenie tehotenstva v práve na území Slovenska in : Možnosť voľby aspekty práv a zodpovednosti, Aspekt 2001

⁴ Z rozpravy zasadnutia Snemu Slovenskej republiky k návrhu zákona č. 66/1941, Záver prejavu spravodajcu : „mnohé povolania ukladajú občanom povinnosť hrdinstva a prípadne aj obeť života. Stav manželský a materstvo je takým svätým povolaním, ktoré vyžaduje tiež hrdinskosť a ak je treba aj obeť života. Preto každý Slovák – kresťan a každá ti tomu kresťanská matička rodička môže len súhlasiť s novým slovenským zákonom o ochrane plodu života, ktorý je dobrým prostriedkom na ozdravenie slovenskej rodiny v kresťanskom duchu našej Ústavy a v duchu slovenského národného socializmu.“, Ráliš, Antonín: Slovenské trestné zákony. Justitia, Bratislava, 1943

⁵ Kuhn, Z. : Ochrana ľudského plodu v trestnom práve, Príručky ministerstva spravodlnosti ČR, 57/1998

⁶ Mitlohner, H. : Trestněprávní aspekty lékařského zákroku, Čs. kriminalistika 3/91

ustanovením § 295 pristúpila na beztrestnosť lekára za výkon umelého prerušenia tehotenstva v prípade ohrozenia života či zdravia tehotnej. Na potrebu upraviť výkon interrupcie lekárom explicitne, sa poukazovalo aj tým, že podmienky krajnej núdze sú užšie než je oprávnenie lekára zasiahnuť. Riziko, ktoré hrozí pri donosení plodu, nemusí byť nutne bezprostredné, avšak oprávnenie lekára siahá ďalej než všeobecné právo poskytnúť pomoc v núdzi. Pokiaľ je teda nebezpečie zjavné, avšak ešte nie bezprostredné, vzhľadom na nízke štádium tehotenstva, oprávnenie lekára vykonať zákrok by malo byť dané. Vzhľadom na tieto okolnosti bolo teda východisko pomocou krajnej núdze len dočasné a problematika si vyžadovala vlastnú úpravu.⁷

b) Trestný zákon z roku 1950

Prijatie nového trestného zákona č.86/1950 prinieslo výslovné umožnenie ukončenia tehotenstva zo zdravotných dôvodov, keď v §218 odst. 4 bolo stanovené, že úmyselné usmrtenie plodu so súhlasom tehotnej ženy, pričom tento súhlas mohol byť v určitých prípadoch nahradený súhlasom jej zákonného zástupcu, nie je trestné ak je toto jednanie vykonané lekárom v zdravotnom ústave, a je zistené, že pôrod alebo donosenie plodu, by vážne ohrozil život, alebo spôsobil ťažkú poruchu zdravia. Ďalej sa za rovnakých podmienok pripúšťal zákrok aj v prípade, že niektorý z rodičov trpí ťažkou a dedičnou chorobou. Do tejto doby bola podobná situácia riešená formou judikatúry. Bola zachovaná trestnosť ženy za kriminálny potrat, avšak sankcie ktoré ju postihovali boli v porovnaní s inými páchatelmi zmiernené. Bez trestné bolo usmrtenie plodu matkou z neďbalosti.

c) Liberalizácia po r. 1957

V roku 1957 došlo, v rámci snahy zvýšiť zdravotnú ochranu žien, k výraznej zmene v interrupčnom zákonodarstve. Po prvý raz bolo **umožnené umelé prerušenie tehotenstva legálnou formou**, a to aj bez zdravotných indikácií a zároveň bola zavedená beztrestnosť ženy za potrat v tom rozsahu ako platí dodnes. Okrem spoločenskej klímy v tom období, bola dôvodom novej úpravy iste aj okolnosť vysokého reálneho počtu kriminálnych potratov, napriek tomu, že oficiálne čísla podchytených kriminálnych potratov boli nízke. Dôvodom tejto číselnej odchýlky bol fakt, že väčšina z nich bola evidovaná ako samovoľný potrat, napriek tomu, že percento skutočných samovoľných potratov bolo mizivé. Ďalej sa na vysoký počet

---

⁷ Miřička, A. : Prerušení těhotenství lékařem a jeho povinnost oznamovací hledíc k osnově trestního zákona., Právník č. 3, 1918

kriminálnych potratov predpokladalo z vysokého čísla ženských chorôb, sterility, a úmrtia žien a novorodencov vyvolaných v dôsledku neprofesionálneho zákroku. Počet skutočných kriminálnych potratov sa predpokladal vo výške 100 000 ročne.⁸ Nová úprava podľa zákona č. 68/1957 Zb. stanovila teda možnosť legálneho prerušenia tehotenstva vo vymedzených zdravotníckych zariadeniach, po predchádzajúcom súhlase komisie a z dôvodov zdravotných, či iných zvláštneho zreteľa hodných dôvodov. Ďalej stanovila právnu beztrestnosť ženy za nelegálny potrat.

Regulátorom a určitou bariérou voči enormnému počtu neodôvodnených prerušení tehotenstva mali byť takzvané interrupčné komisie, orgány národných výborov, ktoré mali na ženu žiadajúcu o zákrok pôsobiť výchovne, vysvetliť rizika zákroku a snažiť sa, pokiaľ to bolo možné ženu od zákroku odhovoriť. Nakoľko väčšina prípadov žiadostí ktoré komisia riešila, bolo odôvodnených inou než zdravotnou indikáciou, ťažisko interrupčných komisií spočívalo v takzvane laickom živle, ktorý však často spôsobil, že činnosť komisie sa zvrhla na netaktnú a pre tehotnú ženu traumatizujúcu skúsenosť a komisie v mnohých prípadoch svoju výchovnú a preventívnu úlohu neplnili.⁹ Ostatne z pohľadu reálnych možností komisií, dosiahnutie tohto účelu ani nebolo možné. V prípadoch zdravotne podložených žiadostí sa stalo jednanie pred komisiou len určitou formálnou nutnosťou, nakoľko pri zdravotných indikáciách činnosť laickej komisie stráca na opodstatnenosti.¹⁰ Na záver možno ešte dodať, že v bloku socialistických krajín mala v tom čase veľká časť

⁸ Radvanová, S. : Prerušenie tehotenství, AUC 2/68

⁹ K tomuto viz . Prokopec, J. : K některým aspektům umělého přerušeni tehotenství, *Socialistická zákonnost 5/65* : „...je pak zcela pravdivé konstatování, že ženy v této situaci prodělávají vlastně dva zákroky. Jeden neurotizující, před komisí a druhý při samotném operačním aktu.“, aj napriek uvedenej kritike činnosti komisií však autor článku zastáva ich opodstatnenosť, keď ďalej uvádza, že „...přes všechny závažné výhrady proti současné prováděcí praxi zákona o umělém přerušeni tehotenství, je velmi obtížné v této etapě uvažovat o úplném zrušení komisií a uvolnění potratů ...“ a ďalej „...samotný fakt jejich existence a obava před nepřijemným jednáním v komisí, vyvolává přece jenom určitou opatrnost a působí pozitivně na postupné zlepšování antikoncepční praxe...“

¹⁰ V prílohe ku smernici č. 28/66 Vestníka ministerstva zdravotníctva boli stanovené zdravotné dôvody umelého prerušenia pod názvom „Seznam nemocí, které jsou zdravotnickou indikací k umělému přerušeni tehotenství“ v smernici sa potom stanoví : „Interupční komise nepozve ženu na projednání žádosti, jde-li o umělé přerušeni tehotenství ze zdravotních důvodů, náležitě doložené lékařskými nálezy, nebo jakmile žádá o umělé přerušeni tehotenství žena starší 40 let, která má nejméně 3 žijící děti, která ztratila manžela, případně žena, která otěhotněla v důsledku znásilnění nebo jiného trestného činu...“

Podzákonné predpisy, ktoré slúžily k prevedeniu zákona 68/1957 boli v rozpätí rokov 1957 až 1986, keď začala platiť nová úprava, niekoľkokrát novelizované a rušené, k prevedeniu zákona sa vystriedalo niekoľko vyhlášok a vládnych nariadení.

z nich úpravu, ktorá určitým spôsobom dekriminalizovala umelé prerušenie tehotenstva.¹¹

d) Úprava umelého prerušenia tehotenstva z r. 1986

Ďalšou prelomovou etapou v úprave umelého prerušenia tehotenstva sa stal rok 1986. Pravdepodobne aj v dôsledku narastajúcej kritiky činnosti interrupčných komisií, bola prijatá nová právna úprava, ktorá platí až na niekoľko modifikácií prakticky dodnes. Jednalo sa o dva, obsahovo prakticky totožné zákony a k nim súvisiace vyhlášky. Česká národná rada prijala zákon č 66/1986 a SNR zákon č.73/1986.

Touto úpravou bola ukončená činnosť interrupčných komisií a rozhodnutie o ďalšom trvaní tehotenstva, so stanovením limitu 12 týždňov, bolo priznané ako výhradné právo tehotnej ženy.

III. Základné pojmy

a) pojem plodu, právne postavenie plodu, plod ako právny subjekt

Na úvod je nutné poznamenať, že tam, kde sa v práci spomína pojem plodu, myslí sa tým ľudský zárodok v každom štádiu jeho vývoja, na rozdiel od lekárskej terminológie, ktorá používa pojem plod až pre záverečnú fázu prenatálneho vývoja. Z medicínskeho hľadiska je ľudský zárodok v prvých dvoch týždňoch, teda v období od oplodnenia do ukončenia nidácie, nazývaný oocyt. V druhom štádiu, ktoré nasleduje po nidácii oplodneného oocytu a trvá do konca ôsmeho týždňa tehotenstva, vznikajú takmer všetky dôležité orgány, a produkt je nazývaný embryom. V záverečnej fáze tehotenstva, až do jeho ukončenia, nastáva rast orgánov a až pre toto obdobie sa používa pojem plod.¹² Dôvodom pre terminologickú nejednotnosť v označovaní predmetu ochrany pod jediným pojmom „plod“ je snaha o prehľadnenie práce aj v súvislosti s jej názvom, nakoľko ochrana poskytovaná novovznikajúcemu životu je rovnaká bez ohľadu na to, či sa jedná o vývojové štádium oocytu alebo embrya či plodu. Rovnako ochrana poskytovaná trestným kódexom je totožná v akomkoľvek štádiu vývoja plodu, výnimočnou je však v tomto

---

¹¹ Kuhn, Z. : Ochrana lidského plodu v trestním právu, Příručky ministerstva spravedlnosti ČR, 57/1998

¹² Uzel, R. : Porod a začátek života, Trestní právo 4/99

smere úprava umelého prerušenia tehotenstva, kde po uplynutí hranice dvanástich týždňov je možné umelo prerušiť tehotenstvo len na základe medicínskych indikácií. Toto časové rozlíšenie býva často jedným z argumentačných dôvodov zástancov zrušenia úpravy umelého prerušenia v jeho prvých týždňoch, keď poukazujú na túto časovú hranicu ako na diskriminačnú. Tejto problematike sa bližšie venujú príslušné nasledujúce kapitoly tejto práce.

Ľudský zárodok je predmetom právnej ochrany. Otázka znie, či sa táto ochrana vzťahuje na ľudský plod ako subjekt práv, alebo ako na jeho predmet, alebo či ide o zvláštny druh ochrany ktorý akcentuje výnimočnosť postavenia ľudského plodu, ktorý je nepochybne hodnotou ktorú treba chrániť, ale z rôznych príčin a dôvodov nie je vhodné aby mu bola poskytovaná ochrana v tom rozsahu, ako dopadá na živých ľudí. Kľúčom k problému, či má mať plod poskytnutú ochranu totožnú s živým človekom, môže byť aj otázka nakoľko je plod totožný s človekom po biologickej stránke. Ako bolo spomenuté vyššie, ľudský zárodok prechádza určitým vnútromaternicovým vývojom, v priebehu ktorého sa vytvárajú a rastú jeho orgány nutné k životu. Vývoj plodu je dnes vďaka rozsiahlym poznatkom modernej embryológie prehľadným javom a táto disciplína je schopná určiť časové rozhrania jednotlivých vývojových fáz. Aj napriek týmto vedomostiam, však nie je možné, podľa určitých prezentovaných odborných názorov, jednoznačne určiť presný deň v období tehotenstva za ten, ktorý by znamenal začiatok existencie človeka a to prostým zhrnutím všetkých poznatkov. Jedinými istými bodmi vo vývoji ľudského zárodku teda sú počatie a pôrod a obdobie medzi nimi je charakterizované vývojom a neustálymi zmenami.¹³

V oblasti súkromného práva sa stretávame s konštrukciou, keď je plodu priznaná právna subjektivita, v prípade, že sa narodí živé.¹⁴ Pokiaľ by plod umrel pred narodením, znamená to, že sa nikdy nestal osobou a nemohli mu vzniknúť žiadne práva. Ide teda o podmienené priznanie právnej subjektivity. Takáto úprava je logická a má svoj význam v súkromnom práve, kde sa upravujú majetkové vzťahy. Je však nanajvýš otázne, či možno túto úpravu rozšíriť aj na sféru verejného práva. Za ľudský život niektoré názorové smery považujú život od momentu oplodnenia. Iný názor ponúka tvrdenie, že v tomto štádiu ide len o život potencionalný a objektom

---

¹³ Uzel, R. : Porod a začátek života, Trestní právo 4/99

¹⁴ viz § 7 odst. 1, zákona č. 40/1964 Zb, občiansky zákonník : Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením. Túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé

ochrany je ochrana potenciálu k budúcemu životu, kladie sa však otázka, či už aj spomínaný potenciál je životom, alebo či ide len o možnosť životom sa stať. Pokiaľ nie sú vyvinuté všetky orgány, ktoré sú charakteristické a zlučiteľné so životom ľudského jedinca stále ide len o potenciál, že môže „niečo“ vzniknúť.

Definícia vzniku nového života, či vymedzenie pojmu ľudský život je teoreticky isto veľmi podnetná a dáva priestor na mnohé debaty vo filozofickej, etickej či inej rovine, výsledkom ktorých je používanie pojmov ako „nenarodené dieťa, kľúčiaci život“ atď. Túto nepresnosť si však oblasť práva nemôže dovoliť. Vágnosť pojmu v tomto prípade nie je na mieste a nemá priestor. Veď len pre oblasť trestného práva je priam kľúčová potreba vymedzenia vzniku človeka, pre presnú kvalifikáciu mnohých trestných činov a pre schopnosť zabrániť nežiaducemu rozširovaniu podmienok trestnej zodpovednosti.¹⁵ Potreba práva narábať s presnými pojmami však ešte neznamená, že je to právo, ktoré by malo stanoviť obsah týchto pojmov.¹⁶ Právo nesmie suplovať iné oblasti života, v tomto prípade oboru medicíny.

Otázkou právneho statusu plodu sa v neposlednej miere zaoberal aj Najvyšší súd ČSR. Vo svojom uznesení z r. 1986 sa vyjadril, že za živého človeka možno považovať len živo narodený ľudský plod. Podľa tohto uznesenia, usmrtenie plodu v tele matky nie je usmrtením iného a to aj napriek faktu, že v posudzovanom prípade šlo o usmrtenie plodu po začatí pôrodného procesu.¹⁷

S určením počiatku ochrany ľudského plodu obvykle problémy nevznikajú. Ochrana je plodu poskytovaná už od samotného počiatku tehotenstva. Jediná problematika ktorá sa v tejto súvislosti vynára, súvisí s otázkou možnosti presného určenia počiatku tehotenstva. Krajne problematická je však snaha o určenie časovej hranice, po ktorej je už na plod nazerané ako na živého človeka. Týmto momentom sa totiž mení aj klasifikácia prípadného útoku proti životu plodu z trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva na trestný čin vraždy. Objektom prvého zmieneného je život plodu, zatiaľ čo trestný čin vraždy je namierený proti ľudskému životu. Právne postavenie, subjektivita či právny status plodu je problematicky určiteľný. Je ľudský zárodok subjektom práv, je nadaný spôsobilosťou byť nositeľom

---

¹⁵ Císařová, D. : Ochrana lidského života jako základní lidské právo in : V. Pavlíček a kol. : Občanská a lidská práva, Aleko, Praha 1992

¹⁶ Dolenský A. : Momentum partus, Trestní právo 3/98, Císařová, D. : Iura novit curia, Trestní právo 5/98

¹⁷ Bulletin NS ČSR č. 10/1987

týchto práv? Spôsobilosť k právam a povinnostiam vzniká pre fyzickú osobu jej narodením. Postavenie akéhosi špeciálneho subjektu práv, priznáva ľudskému zárodku Listina, keď vyjadruje právo ľudského života byť „hoden“ ochrany už pred narodením. K obsahu pojmu hoden ochrany a k jej rozsahu si dovoľím odkázať na kapitolu tejto práce venovanú Listine.

1. začiatok a koniec tehotenstva

Stanovenie počiatku a konca tehotenstva je relevantné z hľadiska ochrany plodu poskytovanej ustanoveniami TZ. Jedná sa o časové rozpätie, počas ktorého je možné dopustiť sa trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva podľa ustanovení § 227 a nasl. Napriek tomu, že väčšina problematických otázok sa objavuje v súvislosti s určením momentu, kedy sa plod stáva človekom, a síce s konečnou fázou trvania tehotenstva, vynárajú sa sporné otázky aj s určením jeho počiatku. Od tohto momentu sa totiž plod stáva predmetom trestno-právnej ochrany. Časť trestno-právnej teórie považuje za tento moment okamžik počatia, a teda splynutie samčej a samičej bunky. Tento názor prezentuje na niektorých miestach aj komentár k trestnému zákonu, keď k vysvetleniu § 219 dodáva, že tehotenstvo je stav od počatia (oplodnenie vajíčka spermiou v tele matky). Za tehotnú sa považuje žena v období od počatia do začiatku pôrodu.¹⁸ Nakoľko je však tehotenstvo stavom, ktorý je vo svojich počiatkoch ťažko určiteľný, dospela aj táto časť teórie postupom rokov ku zmene a v súčasnej dobe sa v komentári trestného zákona od tých istých autorov uvádza, že tehotenstvo je stav od nidácie (teda uhniesdenia, zachytenia oplodneného vajíčka v maternici).¹⁹ Určiť, respektíve diagnostikovať s istotou tehotenstvo už v raných štádiách je dnes možné na základe kombinovaného použitia testov s užitím ultrazvukových metód. Toto je však možné až po nidácii oplodneného vajíčka. Na princípe zabránenia uhniesdenia oplodneného vajíčka fungujú aj prostriedky tzv. postkoitálnej antikoncepcie. Aj z týchto príčin je vhodné považovať za počiatok tehotenstva až okamžik nidácie.

Ako už bolo spomenuté, najväčšiu problematiku v súvislosti s ohraničením tehotenstva tvorí určenie jeho konca. V komentári k TZ sa uvádza, že tehotenstvom je stav ženy do začiatku pôrodu. Rovnako sa uvádza, že útok proti plodu od začiatku pôrodu sa už považuje za útok na človeka a teda plod je predmetom útoku trestného

---

¹⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. : Trestní zákon, komentář, C.H.Beck,

¹⁹ tamtiež, viz. vysvetlivka k pojmu tehotenstva, §227

činu nedovoleného prerušenia tehotenstva len do počiatku pôrodu.²⁰ Práve týmto momentom by sa podľa spomínanej teórie menil plod v človeka.²¹ Obľúbeným argumentačným dôvodom zástancov tejto teórie je ustanovenie § 220 TZ, trestný čin vraždy novorodeného dieťaťa matkou, v ktorom sa uvádza, že ide o vraždu novorodenca, vykonanú pri pôrode, alebo bezprostredne po ňom. Ťažiskom sú teda v tomto prípade slová „pri pôrode“. Pokiaľ by teda nebol plod považovaný za človeka už od začiatku pôrodu, vznikla by paradoxná situácia, keď sú v privilegovanej skutkovej podstate rozšírené podmienky trestnej zodpovednosti pre konkrétny subjekt páchatela, a tým by bol logicky znegovaný zámer zákonodarcu, postihovať ženu, ktorá takto konala v dôsledku rozrušenia vyvolaného pôrodom miernejšie.²² Napriek na prvý pohľad jednoduchej logike tohto tvrdenia, nemožno ho bez ďalšieho akceptovať.

V prvom rade je potrebné si uvedomiť, že stanovením momentu počiatku pôrodu ako určujúcej hranice od ktorej sa na plod nazerá ako na človeka, by nastalo značné rozšírenie trestno-právnej zodpovednosti. Táto teória chápe zmysel slov „pri pôrode,“ ako postihujúci konanie od prvých pôrodných bolestí. Pokiaľ je teda žena trestná za usmrtenie plodu v tejto fáze ako za vraždu novorodenca, nemožno v iných prípadoch na rovnaké jednanie iného subjektu nazeráť ako na vykonanie nedovoleného prerušenia tehotenstva. Práve v tomto prípade sa však dostávame do situácie, keď je, žiadúce v tak závažných prípadoch ako je trestno-právny postih argumentovať kľúčovými pojmami s jasným obsahom. Pokiaľ teda používame výrazy z medicínskej oblasti, ktoré majú svoj význam a zmysel, nie je mysliteľné aby sme im prikladali obsah zhodný s laickou predstavou. Z toho dôvodu, pokiaľ je v § 220 stanovená podmienka, že sa musí jednať o usmrtenie dieťaťa matkou pri pôrode alebo hneď po ňom je nutné presne definovať dobu pôrodu, aby nedošlo k nepripustnej analógii in malam partem a k rozšíreniu trestnej zodpovednosti. Teda paradoxne práve k tomu následku, ktorým teória prvých pôrodných bolestí argumentuje na podporu svojho tvrdenia.

Pôrod sa z medicínskeho hľadiska rozdeľuje na tri doby pôrodné a dobu popôrodnú po ktorej nastupuje šestonedelie. Prvá pôrodná doba, nazývaná aj ako otváracia,

---

²⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. *Trestní zákon, komentář*, C.H.Beck

²¹ v rozpore s týmto názorovým stanoviskom možno uviesť vyššie spomínané uznesenie Najvyššieho súdu ČSR, sp. zn. Ntd 246/86

²² Dolenský A. : *Momentum partus, Trestní právo 3/98*

začína pravidelnými kontrakciami maternice a končí plným rozvinutím hrdla maternice. Druhá doba je doba vypudzovacia a má niekoľko fáz, končí pôrodom celého plodu. Tretia doba začína po pôrode plodu a končí pôrodom lôžka. Doba popôrodná, niekedy nazývaná aj štvrtou pôrodnou dobou je ako jediná určená a jej trvanie je vymedzené. Prvé tri doby majú však zásadne individuálne trvanie. Samotné určenie počiatku pôrodu je sporné. Kvalifikovane ho možno určiť až ex post, pri samotnom sledovaní tohto deja je problematické stanoviť, či už nastala skutočná pôrodná činnosť. Niekedy sa preto používa ako ďalšie kritérium otvorenie rodičky určené priemerom 3 cm.²³ Z tohto dôvodu považujem preto za nevhodné používať ako kritérium počiatku pôrodu len samotné nastúpenie pôrodných bolestí.

2. čas ako právna skutočnosť z hľadiska ochrany plodu

Z hľadiska ochrany poskytovanej TZ je relevantný len rozdiel medzi živo narodeným človekom. Ustanovenia § 227 a nasl. sa vzťahujú na celé obdobie tehotenstva, bez ohľadu na to v akom vývojovom štádiu sa nachádzalo. Objektom je plod po celú dobu jeho vývinu. Napriek tomu, že umelo prerušiť tehotenstvo nie je možné po uplynutí 12 týždňov bez lekárskeho dôvodu, neznamená to, že tento termín je určujúci ako moment ochrany plodu ako človeka. Fázy ochrany plodu prestupujú obdobím, od ktorého sa začne poskytovať plodu právna ochrana, a plod sa považuje za objekt trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva, začína byť akýmsi zvláštnym druhom subjektu práv, nakoľko sa naň vzťahuje druhá veta prvého odstavca čl. 6 Listiny. Toto obdobie začína počiatkom tehotenstva. Postupuje ďalej cez dobu, keď je táto ochrana z rôznych príčin dôslednejšia. Po uplynutí 12 týždňov trvania tehotenstva, je totiž možnosť povoleného umelého prerušenia tehotenstva podmienená inými faktormi, než je len slobodné rozhodnutie tehotnej ženy a ďalšou hranicou v tejto úprave je doba 24 týždňov vývoja. Ochrana ľudského zárodka sa ďalej plynulo priblíži až k momentu, keď nastane počiatok ochrany plodu ako človeka. Celé toto obdobie je pokryté dobou tehotenstva.

Pre účely ochrany v trestnom práve, však tieto hranice splývajú. Ustanovenia § 227 a nasl. hovoria len o prerušení tehotenstva a časové rozlíšenie tu nie je dané, jediným rozlišujúcim kritériom je, či šlo o protiprávny spôsob prerušenia tehotenstva, alebo o zákrok v medziach zákonnej úpravy.

---

²³ Zeman, Z., Doležal, A. : Právni odpovědnost a právní vztahy v porodnictví, Galén, 2000

3. rozlíšenie vývojových štádií plodu a ich význam z hľadiska ochrany poskytovanej právnym poriadkom

Proces vzniku ľudského života je proces nesmierne krehký a v jeho rámci prechádza plod niekoľkými vývojovými štádiami a až naplnením všetkých podmienok možno hovoriť o „človeku“. Do tej doby ide o plod, ktorý disponuje potenciálom stať sa človekom. Ak by do tohto procesu vstúpila ďalšia skutočnosť majúca za následok prerušenie procesu, k vzniku nového života by nedošlo. Ide teda o podmienený proces, ktorý je neistý až do svojho ukončenia, resp. vývojom lekárskej vedy je tento moment vzniku života posúvaný čoraz bližšie k momentu počatia. Napriek tomu je však aj naďalej isté že len samotným oplodnením vajíčka nevzniká istota, že vznikne nový život. Tejto istote sa však blíži moment viability plodu. Ide o doktrínu na ktorej je založená úprava umelého prerušenia tehotenstva v mnohých štátoch (USA, Holandsko). Človek je síce od momentu oplodneného vajíčka až do konca svojho života tou istou osobou, avšak prechádza niekoľkými štádiami vývoja. Otázkou je, v ktorom z týchto štádií možno skonštatovať, že plod vykazuje všetky znaky živého človeka. Časť názorového spektra tvrdí, že práve z dôvodu kontinuálneho vývoja plodu je nemožné presne vymedziť okamžik v ktorom sa zo zárodka stáva človek a preto je nutné považovať plod za človeka už od momentu oplodnenia.²⁴

Problematickým sa teda javí určenie rozpätia, v rámci ktorého je plod právnym poriadkom chránený a jeho odlišenie od momentu, keď sa táto ochrana poskytuje už živo narodenému dieťaťu. Teoretických koncepcií ktoré určujú deliaci moment je niekoľko, pre všetky je spoločná snaha o definovanie počiatku ľudského života, ktorého vymedzenie nadobúda dôležitosť už len samotnou potrebou definovať objekt trestných činov proti životu a zdraviu, nakoľko dopustiť sa útoku proti týmto hodnotám je možné až po ich vzniku. Pokúsím sa načrtnúť kritéria týchto teórií a porovnať ich.

Za najkonzervatívnejší a tzv. „ochrancami života“ podporovaný názor možno považovať ten, ktorý považuje za kľúčový samotný moment **oplodnenia** a priznáva plodu už od momentu počatia ochranu v rovnakej miere ako sa poskytuje živému človeku. Považuje teda za človeka plod od momentu počatia.

Oplodnenie sa spája s procesom, keď mužská spermia splynie s vajíčkom ženy. Časť teórie argumentuje tvrdením, že v momente splynutia, sa v oplodnenom vajíčku

---

²⁴ Zimek, J. : Právo na život, MU Brno, 1995

nachádzajú všetky genetické informácie nového jedinca. Avšak samotným oplodnením ešte nevzniká aj istota, že plod bude donosený. Bez uhniezdenia oplodneného vajíčka v maternici ženy, nie je tehotenstvo mysliteľné a aj od tohoto momentu je neisté či proces vývoja plodu dojde do zdarného konca a narodí sa živý človek. Pred nidáciou nie je možné určiť tehotenstvo, a pokiaľ by sa od momentu počatia chránil plod v rovnakej miere ako živý jedinec, mala by sa žena po každom nechránenom styku správať ako tehotná?²⁵ Označenie oplodneného oocyту za subjekt práv v plnom rozsahu už od momentu nidácie a teda od počiatku tehotenstva, keď je preukázateľné je však rovnako sporné. Poukazuje sa na to, že ide len o potenciálny život. Zástancovia ochrany plodu ako ľudského života trvajú na jeho ochrane od momentu počatia, či od momentu nidácie aj tvrdením, že neprerušenosť ľudského života je daný kontinuálnym vývojom ktorým plod prechádza a na jeho konci dospeje v narodeného človeka. Plod sa teda má považovať za človeka aj v najrannejších štádiách vývoja, lebo nebyť nich, nedošlo by ani k narodeniu.²⁶ Oplodnená bunka zygota je nepochybne ľudskou bunkou, nie je však ešte človekom (mnohobunkovým organizmom). Je ľudská v tom zmysle, že patrí človeku a nie inému biologickému druhu.

Pre doplnenie spomeniem teóriu, ktorá za moment vzniku nového ľudského jedinca považuje moment vstúpenia duše do ľudského zárodku.²⁷

Moment viability, alebo životaschopnosti plodu, je považovaný za hraničný moment napríklad v právnej úprave USA. Hranica je tu postavená na schopnosti plodu prežiť mimo telo matky. Jedná sa o názorové hľadisko, ktoré sa snaží chrániť plod v konečnej fáze tehotenstva, keď už jeho závislosť na tele matky klesá a plod sa stáva životaschopným aj mimo jej organizmu. Problém s touto teóriou je však v neschopnosti presného určenia momentu, kedy by táto životaschopnosť mohla nastať. Postupom lekárskej vedy sa totiž darí, aj za cenu doživotných zdravotných komplikácií takto predčasne narodeného dieťaťa, túto hranicu posúvať čím bližšie k počiatočným štádiám tehotenstva. Kritici tohto názorového východiska správne poukazujú aj na ďalšiu problematiku, ktorá s týmto tvrdením súvisí a síce, že usmrtenie plodu od určitého štádia jeho vývoja by bolo teda považované za vraždu

²⁵ Drgonec, J., Právo na život, in : Možnosť voľby, Aspekty práv a zodpovednosti, Aspekt 2001

²⁶ Adamus, V. : Právo na život a dobrovolné prerušenie tehotenství, Správní právo č.7, 1992

²⁷ podľa Tomáša Akvinského vstupovala duša do mužského zárodku na štyridsiaty deň a do ženského na deň deväťdesiaty

a to bez ohľadu na osobu páchatela. Pokiaľ by teda matka ukončila svoje tehotenstvo v jeho vysokom štádiu ale ešte pred samotným pôrodom, dopustila by sa vraždy, zatiaľ čo v prípade toho istého konania ale už počas pôrodného procesu, by spáchala vraždu novorodeného dieťaťa matkou, ktorá je privilegovaná čo sa týka sankcie a to z dôvodu rozrušenia spôsobeného pôrodným procesom.²⁸

Názor, že za živého človeka je nutné považovať plod od **počiatku pôrodu** zastupuje v súčasnosti aj určitá časť trestno-právnej teórie.²⁹ Naproti tomu, iná časť sa tomuto tvrdeniu zásadne vyhyba a považuje ju za nevhodnú.³⁰ Nástup pôrodných bolestí totiž ešte neznamená, že tento proces bude aj ukončený. Často nastávajú situácie, keď dôjde k utlmeniu pôrodných bolestí a tehotenstvo pokračuje ďalej. Stanoviť existenciu dieťaťa už na dobu od pôrodu, má svoj zmysel. Plod je v týchto chvíľach biologicky už takmer nezávislý na tele matky, od ktorého sa začína vyčleňovať. Na doktríne, ktorá považuje za hraničný moment ktorým plod prechádza v živého človeka od okamžiku začiatku pôrodu zotrvala aj rekodifikačná komisia Ministerstva spravodlivosti pri príprave plánovaného nového trestného zákona.³¹ Súčasný trestný zákon považuje plod v priebehu pôrodu za živého človeka, čo prejavuje formuláciou v § 220 („pri pôrode..“). Táto formulácia však neznamená, že sa jeho skutková podstata vzťahuje na jednanie od prvých pôrodných bolestí. A teda ani to, že už od prvých pôrodných bolestí sa jedná o živého človeka. Stanovenie momentu prvých pôrodných bolestí ako kľúčového momentu pre priznanie plodu štatútu živého človeka, je podľa môjho názoru dôsledkom snahy o zjednodušenie celej problematiky. Ak by sme vychádzali zo zjednodušeného vzorca ktorý poskytuje ochranu rodiacemu sa životu v priebehu tehotenstva formou trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva podľa § 227 a nasl., a po skončení tehotenstva podľa ustanovení § 220 a §219 ako vraždu alebo vraždu novorodeného dieťaťa matkou, a teda za nutnú podmienku k vyriešeniu otázky ochrany

---

²⁸ Mitlohner M., Režňáková M., : K vymezení objektu trestných činů proti životu, *Trestní právo 12/97*

²⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. : *Trestní zákon, komentář*, C.H.Beck, ďalej: Novotný, O. a kol. : *Trestní právo hmotné. II, Zvláštní část*, Praha, Aspi publishing a Jelínek, J. a kolektiv : *Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část, 2. aktualiz. vyd.*, Praha, Linde, 2006

³⁰ viz. Císařová, D. *Iura novit curia*, *Trestní právo, č.5/98* a ďalej: Kuhn, Z. : *Ochrana lidského plodu v trestním právu*, Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 57/1998

³¹ Šámal, P. : *Osnova trestního zákoníku 2004-2006* C. H. Beck, 2006, s.148

poskytovanej plodu by sme považovali potrebu definovať koniec tehotenstva, nie je nič ľahšie, než stanoviť, že od momentu pôrodu, je plod človekom. A to na základe premisy, že každé tehotenstvo končí buď pôrodom, alebo potratom. Od tohto záveru je už len krôčik ku konštatovaniu, že ak tehotenstvo končí pôrodom, je za človeka považovaný plod už od začiatku tohto procesu, teda od počiatku pôrodu. Je to iste argumentácia, vďaka ktorej je poskytnutá ochrana plodu či dieťaťu bez akýchkoľvek medzier. Dovolím si ju však zamietnuť ako značne nevhodnú. Iste, stanovením hraničného momentu na počiatok pôrodu sa vyhneme problémom. Avšak nie je možné prispôbovať si poznatky a javy, ktoré vychádzajú z iných vedných disciplín podľa toho, ako nám to vyhovuje. Zvlášť nie, pokiaľ sa pohybujeme v oblasti trestného práva, ktoré postihuje protiprávne jednanie tou najcitlivejšou ujmou a je nutné stanoviť podmienky trestnej zodpovednosti presne a s primeranou dôkladnosťou. A k týmto podmienkam nepochybne patrí aj vymedzenie objektu proti ktorému je protiprávne jednanie namierené. O problematike nevhodnosti považovania počiatku pôrodných bolestí za nezvratný dôkaz počiatku pôrodu, si dovoľm odkázať na časť práce, ktorá sa zaoberá práve vymedzením pôrodu a jeho fázami. Podľa časti odbornej verejnosti plná trestno-právna ochrana plodu ako narodeného dieťaťa tiež nezačína neurčitým pojmom „od začiatku pôrodu“, ale nastáva najskôr v momente keď je zrejmé, že proces pôrodu je už nezvratný.³²

V medicínskej oblasti, sa presadzuje teória **živo narodeného človeka**. Toto názorové východisko zastáva aj komentár k Listine, keď prezentuje, že ľudský život začína narodením. Tento istý zdroj ďalej uvádza, že pri vymedzení pojmu ľudský život, je nutné reflektovať názory lekárskej vedy a to aj pri stanovení začiatku a konca ľudského života.³³ Za kritérium živo narodeného človeka sa tu považuje dýchanie a za živého človeka jedinec, ktorý sa živo narodil a u ktorého ešte nenastala biologická smrť. Pri určení smrti však nie je používané rovnaké hľadisko ako pri vymedzení počiatku života. Za mŕtveho je považovaný ten, u koho nastala mozgová smrť. Avšak tam kde je podmienkou určenia konca života činnosť mozgu, nie je určujúca aj ako kritérium začiatku života. Preto aj novorodenec, ktorý sa narodí s ťažkým poškodením mozgu je považovaný za živo narodeného, pokiaľ bol schopný

---

³² Kuhn, Z. : Ochrana lidského plodu v trestním právu, Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 57/1998

³³ Pavlíček, V. a kol. : Ústava a ústavní řád České republiky komentář, 2. díl Práva a svobody, Linde 2002

aj napriek tejto vade žiť aspoň v ten moment, keď sa nadýchol. Pravidlo podľa ktorého sa posudzuje smrť človeka, nie je teda analogicky považované za určujúce aj pre jeho vznik. Mozgová činnosť teda nie je tým relevantným okamžikom s ktorým platné právo spája vznik života a vznik právnej subjektivity a to aj napriek tomu, že ide práve o činnosť, ktorá najviac definuje človeka ako určitú živú bytosť a pravdepodobne práve tento znak či rys vývoja by bolo možné určiť za kľúčový pre priznanie štatútu osobnosti človeka.³⁴

Dýchanie sa uznáva za kritérium života aj z praktických dôvodov, nakoľko rozpoznanie, či neprítomnosť vzduchu v tele novorodenca bola spôsobená tým, že sa dieťa narodilo už mŕtve, alebo tým, že mu bolo pri narodení dýchanie znemožnené je nesmierne náročné.³⁵ Možno teda aj v tomto prípade pozorovať snahu o zjednodušenie určenia momentu vzniku života, až na ten rozdiel, že v tomto prípade ide o opačné posunutie hranice určenia počiatku života, než tomu bolo v prípade označenia za hraničný moment počiatok pôrodu. Posúdenie, či dieťa v momente narodenia žilo, je komplikovaná otázka, ktorú musí riešiť súdny znalec. Pokiaľ nemôže vychádzať z prítomnosti vzduchu v pľúcach, musí siahnuť po ďalších známkach vitálnych reakcií.³⁶

Domnievam sa, že možno plne súhlasiť s posledným názorovým hľadiskom a za živo narodené je možno považovať dieťa od toho momentu pôrodu, keď sa nachádza, čo i len čiastočne, mimo telo matky a javí známky života. Týmito známkami však nemusí byť jedine kritérium prvého nádychu.

b) pojem potratu, rozlíšenie podľa druhov

Trestný zákon postihuje nedovolené prerušenie tehotenstva. Okrem toho operuje s pojmom ako vyvolanie potratu či usmrtenie plodu. K vysvetleniu týchto pojmov môže poslúžiť vyhláška MZ ČSR 11/1988 Zb., o povinnom hlásení ukončenia tehotenstva, úmrtia dieťaťa a úmrtia matky, podľa ktorej sa potraty rozlišujú podľa druhu na:

a) samovoľný a umelý

³⁴ Uzel, R. : Porod a počátek života, Trestní právo 4/99 viz. v článku uvádzaná teória autorov H. J. Morowítza a J. S. Trefila

³⁵ Mitlohner M., Režňáková M. : K vymezení objektu trestných činů proti životu, Trestní právo 12/97

³⁶ Štefan, J., Mach, J. : Soudně lékařská a medicínsko- právni problematika v praxi, Avicenum, Grada publishing 2005

1. Samovoľný potrat je spontánne vypudenie plodu z maternice pred ukončením 28. týždňa tehotenstva.

2. Pod umelé potraty spadajú miniinterrupcie, pričom ide o metódu, ktorá je pre organizmus ženy šetrnejšia, a je možné ju vykonať v rannom štádiu tehotenstva (do siedmeho týždňa u prvoroďčky a do ôsmeho týždňa u druhoroďčky).

3. Iné legálne umelé prerušenie tehotenstva, teda ukončenie tehotenstva inou metódou než miniinterrupciou do 12. týždňa, pri zdravotných dôvodoch do 24. týždňa.

Pre účely trestného práva je relevantné rozlíšenie potratov na:

b) kriminálne a legálne

1. Legálnym spôsobom možno tehotenstvo ukončiť do 12 týždňov, po uplynutí tejto doby len v prípade ohrozenia života ženy či preukázaného ťažkého poškodenia plodu.

2. Kriminálnym potratom sa rozumie ten, ktorý si žena privodila sama, alebo bol vykonaný či iniciovaný inou osobou a to nedovolené.

Pojem potratu je vysvetlený ako ukončenie tehotenstva ženy, pri ktorom:

a) plod neprejavuje ani jednu zo známkov života a jeho pôrodná hmotnosť je nižšia než 1000 g a pokiaľ ju nie je možné zistiť, tak v prípade, že tehotenstvo je kratšie než 28 týždňov,

b) plod prejavuje aspoň jednu zo známkov života a má pôrodnú hmotnosť nižšiu než 500 g, ale neprežije 24 hodín po pôrode.

IV. Súčasná právna úprava vo vzťahu k ľudským právam

a) Listina základných práv a slobôd

Listina základných práv a slobôd v článku 6 stanoví: „Každý má právo na život. Ľudský život je hoden ochrany už pred narodením.“ Podľa tradičnej interpretácie je v druhej vete článku 6 vyjadrená etická norma a týmto spôsobom je vyjadrený rozdiel medzi živým človekom, ktorý spadá pod pojem „každý“ a ľudským plodom, ktorý spadá pod druhú vetu, v ktorej použitý výraz „hoden ochrany“, nie je normou,

ktorá by vyjadrovala príkaz, zákaz, alebo dovolenie, ale je výrok, obsahujúcim želanie.³⁷ Ide skôr o interpretačné pravidlo a o smernicu pre zákonodarcov. Ústava neurčuje akým smerom sa má zákonodarca pri naplnení tohto záväzku vydať, ani nestanoví spôsob akým by sa mal tento záväzok naplniť.

Pre posúdenie súladu s Listinou je nutné určiť si rozpätie ústavnej ochrany pre plod a ďalej posúdiť možnosti a hranice obmedzenia tejto ochrany.

Ochrana poskytovaná plodu nemôže byť len jednostranne zúžená na ochranu pred interrupciami, ide aj o vytvorenie predpokladov, aby sa narodilo zdravé dieťa, o ochranu jeho zdravého vývoja a jeho prijatie do života za dôstojných podmienok. Hodnotový obsah tohto ustanovenia, teda vynikne, len ak sa naň pozrieme cez komplexnú úpravu ktorá sa venuje problematike postavenia plodu, a to od úpravy sociálneho zabezpečenia tehotnej ženy, až po úpravu nedovoleného prerušenia tehotenstva v trestnom zákone.

Článok 6 Listiny vyjadruje snahu poskytnúť ochranu plodu z dôvodu jeho zraniteľnosti. Ako už bolo spomenuté, v právnom poriadku sa nachádza množstvo ustanovení, ktoré slúžia na ochranu tehotnej ženy. Túto ochranu treba však chápať aj ako naplnenie záväzku zákonodarcu chrániť plod „už pred narodením“, nakoľko osobitá starostlivosť, ktorá je žene poskytovaná, je zdôvodnená práve jej stavom s dôrazom na nový život. Plod teda požíva určitej miery ochrany síce skrze matku, v mnohých prípadoch je to však jediný spôsob ako možno túto ochranu poskytnúť. Ostatne v súlade s týmto želaním je aj ďalší článok Listiny, konkrétne čl. 32. odst. 2, ktorý stanoví, že žene v tehotenstve je zaručená zvláštna starostlivosť. Aj v tomto článku je teda vyjadrený záväzok štátu, aby poskytol prostredníctvom svojej zákonnej úpravy ochranu plodu a to prostriedkami „zvláštnej starostlivosti“ poskytovanej matke. Pojem starostlivosť je chápaná širšie než právna ochrana a zahŕňa v sebe aj výhody poskytované tehotnej.³⁸

Listina teda vyjadruje zámer a želanie aby bol plod chránený. Znenie druhej vety čl. 6 nie je bez akejkoľvek normatívnej sily. Listina nie je dokumentom, v ktorom by si ústavodárca vymedzoval priestor na nejaké želania, ktoré nemá v úmysle previesť

---

³⁷ Pavlíček, V. a kol. : Ústava a ústavní řád České republiky komentář, 2. díl Práva a svobody, Linde 2002

³⁸ Pavlíček, V. a kol. : Ústava a ústavní řád České republiky komentář, 2. díl Práva a svobody, Linde 2002

do reálneho života. Preto aj znenie druhej vety čl. 6 má svoju váhu, ako som už spomínala vyššie, jeho význam spočíva v úmysle zaviazať zákonodarcu aby sa vyrovnal s týmto záväzkom. Akým spôsobom a do akej miery, to už je otázkou zákonodarcu, ktorý svojou úpravou reflektuje spoločenskú potrebu. Problém však vyvoláva naviazanie tohto pozitívneho záväzku na vetu prvú čl. 6. ktorý stanoví, že „každý má právo na život“ a následne dodáva že „ľudský život je hoden ochrany, už pred narodením“. Pojem plodu je aj v Listine oddelený od pojmu každý, ktorý označuje živého človeka, líši sa aj intenzita ochrany, priznávaná človeku od tej, ktorú Listina priznáva plodu pred narodením a to tak, že zatiaľ čo má človek výslovné právo na život, život plodu je ochrany „hoden“. Rozdiel medzi priznanou mierou ochrany je tu citeľný.³⁹

Plod však nevzniká a nevyvíja sa v nejakom vákuu, jeho život je závislý na živote matky, bez neho by až do určitej doby neprežil. Je viazaný na telo ženy, je jej súčasťou. Ústavou zaručená ochrana materstva proklamuje právo ženy mať dieťa, avšak nemožno z toho vyvodzovať aj povinnosť mať dieťa.⁴⁰ Ďalej sa nastoluje otázka, do akej miery má človek právo rozhodovať o vlastnom tele a do akej miery ho má štát. Od momentu keď akceptujeme právo jedinca rozhodovať slobodne o svojom vlastnom tele, musíme akceptovať aj rozhodnutie ku ktorému dospeje. V poslednom období je čoraz viac zohľadňovaná autonómia jedinca.

Pokiaľ akceptujeme slobodnú vôľu nakladať so svojim telom a to do tej miery, že akceptujeme právo človeka siahnuť si sám na život. Trestný zákon nepostihuje kriminálny potrat vykonaný matkou. Na jednej strane tak akceptuje jej právo nakladať so svojim telom a na druhej strane uznáva, že je proti jeho účelu postihovať subjekt za jednanie, ktoré bolo namierené proti jeho osobe, a ku ochrane ktorej bolo príslušné ustanovenie určené. Ak teda štát na jednej strane neuzná právo ženy na rozhodnutie o tom, či chce byť matkou a na rozhodnutie o vlastnom tele, a neposkytne možnosť k podstúpeniu tohto zákroku legálnou cestou a nestanoví preň zákonné podmienky, ale na druhej strane ostane zachovaná súčasná konštrukcia beztrestnosti tehotnej ženy za kriminálny potrat, odsunie tým všetky zákroky do trestnej sféry a nepriamo tým sám rozšíri okruh kriminality. O nežiadúcich

³⁹ Císařová, D. : Ochrana lidského života jako základní lidské právo in : V. Pavlíček a kol. : Občanská a lidská práva, Aleko, Praha 1992

⁴⁰ Drgonec, J., Holländer, P. : Moderná medicína a právo, Brno, Obzor, str. 177, cit: „Hoci právne vzťahy obsahujú vzájomné oprávnenia a povinnosti subjektov týchto vzťahov, oprávneniu jedného subjektu, nezodpovedá povinnosť toho istého subjektu, ale povinnosť iného subjektu. Teda žena má právo na materstvo, ale s týmto právom nekorešponduje povinnosť mať dieťa...“

následkoch na zdraví ženy v dôsledku neprofesionálnych zákrokov ani nehovoriac. Odhad je, že sa každoročne vo svete vykoná okolo 20miliónov nelegálnych potratov a v krajinách s malou dostupnosťou legálnych potratov zomrie asi 78 tisíc žien, v dôsledku neprofesionálneho a nelegálneho zákroku. Riziko úmrtia po nelegálne vykonanom potrate je asi 700x vyššie než po zákroku profesionálnom.⁴¹

Je však nutné zamerať sa na vymedzenie pojmu „pred narodením“. Tento pojem totiž nemusí byť totožný s pojmom „od počatia“.⁴² Domnievam sa, že pri tvorbe Listiny, nebol úmysel dať spojeniu „hodný ochrany pred narodením“ význam, podľa ktorého by bolo plodu od momentu počatia zaručené absolútne právo na život. Ostatne v dobe prijímania Listiny platila úprava umelého prerušenia tehotenstva a to v tom rozsahu, ako ju poznáme dnes. Zo správy spoločného spravodajcu výborov Snemovne národov Federálneho zhromaždenia Ševčíka, ktorá zaznela pri prejednávaní znenia Listiny a v ktorej sa uvádzalo, že pozmeňovací návrh, v znení „právo každého sa narodiť“ bol odmietnutý, rovnako ako návrh „ľudský život je hoden ochrany už od počatia“.⁴³ V čase vzniku znenia Listiny teda nebola vôľa zaručiť právo plodu na život od momentu počatia.

Znenie jednotlivých článkov Listiny ako základného dokumentu vymedzujúceho práva subjektov teda pri snahe zodpovedať otázku miery ochrany plodu v právnom systéme ČR napovedá, že plod nie je postavený na roveň živo narodeného človeka. Z ohľadom na jeho status nie je ani predstaviteľné, že by sa znenie určitých článkov Listiny mohlo akýmkoľvek spôsobom týkať aj ľudského plodu. Z práv priznávaných Listinou sa samotného plodu týka priamo jedine druhá veta čl. 6.

1. názorové východiská „pro choice“ a „pro life“

Konflikt názorového spektra presadzujúceho absolútnu ochranu plodu a časti verejnosti, ktorá tomuto názoru oponuje, je mnohokrát ponímaný ako konflikt medzi

---

⁴¹ Sborník z kongresu Pardubice 2003

Stav a vývoj zákonodárství umělého přerušení těhotenství ve světě a u nás (An Examination of Abortion Laws in the Global Context) MUDr.Petr Kovář, MUDr.J.Karhan

⁴² Drgonec, J.: Ústavné práva a zdravotníctvo. Bratislava: Archa 1996

⁴³ Ševčík, V. : Právo a ústavnost v ČR, Eurolex Bohemia 2002

stanoviskom cirkevným a stanoviskom svetským.⁴⁴ Napriek tomu, že príslušnosť k jednej či druhej názorovej skupine býva ovplyvnená aj náboženským presvedčením, nemožno argumentáciu v prospech či neprospech možnosti umelého prerušenia tehotenstva obmedziť len proklamácie o „Božej“ či „ľudskej“ vôli. Zvlášť nie, pokiaľ si uvedomíme, že ČR nie je viazaná na žiadnu ideológiu či náboženstvo.⁴⁵ Argumentácia by teda mala byť vecná.

Zástancovia tzv. ochrany života („pro life“) často argumentujú občianskoprávnou tézou, podľa ktorej je aj plod subjektom dedičského práva, pokiaľ sa živo narodí. A preto, pokiaľ sa plodu priznávajú práva v majetkovej oblasti, považujú za absurdum, aby plod v iných oblastiach nebol považovaný za subjekt právnej ochrany. Táto argumentácia je však nedostatočná. Predovšetkým nie je možné prehliadnuť, že práva priznané plodu v majetkoprávnej oblasti sú viazané na podmienku, že sa tento živo narodí, to znamená, že ho bude možné považovať za živo narodeného človeka. Plod, ktorý sa živo nenarodí nie je subjektom majetkoprávných vzťahov v tom zmysle, že by počas doby, keď je s ním žena tehotná tieto nadobudol a následne, v prípade nedonosenia plodu po ňom nastupovali jeho dedičia. Nie je preto ani v občianskoprávnej sfére postavený na roveň živému človeku. Dôvody, pre ktoré je plod za splnenia daných podmienok subjektom dedičského práva sú skôr praktického charakteru.

Zástancovia absolútneho práva na život plodu a odporcovia právnej úpravy interrupcií zastupujú názor, že plod by mal mať rovnaké práva ako živý človek a to už od momentu počatia. Pripúšťa sa však (s výnimkou radikálnych častí tohto názorového spektra) interrupcia so súhlasom matky ak je ohrozený jej život alebo zdravie, či zdravý vývoj plodu.⁴⁶ Avšak v prípade, ak by bol plodu priznaný rovnaký štatút ochrany ako živému človeku a to už od momentu počatia, nie je jasné na akom základe by sa spomínané zákroky vykonávali. Pokiaľ by medzi život matky a plodu bolo postavené pomyslené rovnítko, nemohli by byť naplnené ani znaky krajnej núdze, nakoľko spôsobený následok, teda usmrtenie plodu, by bol rovnako závažný ako následok ktorý by hrozil, teda ohrozenie života matky. O naplnenie zásady proporcionality by v tom prípade už vôbec nešlo ani v ostatných prípadoch akými sú

---

⁴⁴ Zimek, J. : *Právo na život*, MU Brno, 1995

⁴⁵ čl. 2 odst. 1 Listiny : „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání“

⁴⁶ Lipšic, D. : *Ústavný rozmer právnej úpravy umelého prerušenia tehotenstva*, Justičná revue 54, 2002, č.2.

napríklad ohrozenie zdravia matky alebo plodu, či ak by išlo o geneticky vadný vývoj plodu.

Otázka interrupcií je však významnou morálnou dilemou. Konfliktom hodnôt, kde v jednom rohu pomyselného ringu stoja zástancovia absolútnej hodnoty biologického života a v druhom zástancovia slobodného rozhodnutia tehotnej ženy. Dôsledné naplnenie obidvoch hodnôt je vo vzájomnom konflikte. *“Účelom dosiahnutia interrupcie na strane tehotnej ženy je zabezpečenie ďalšieho života podľa svojich predstáv bez obmedzujúceho pôsobenia orgánov verejnej moci, alebo iných fyzických osôb. Ide o záujem, ktorý podlieha ochrane prostredníctvom práva na súkromie.....ak sa plodu priznáva právna ochrana potom treba hľadať spravodlivú rovnováhu medzi oboma právami, právom na ochranu pred interrupciou na strane plodu a právom tehotnej ženy na súkromie“.*⁴⁷ Právny poriadok ČR plodu právnu ochranu poskytuje, avšak zo žiadneho ustanovenia nevyplýva, že táto ochrana je totožná s právom na život v rovnakej miere ako je poskytované človeku po narodení.

Ľudské práva a základné slobody nemajú všetky rovnakú váhu. Argumentácia právom na súkromie, ktoré oprávňuje voľné nakladanie s vlastným telom a umožňuje tak umelé prerušenie tehotenstva však neobstojí v pomere k právu na život. Aj keď je ľudský plod po dobu tehotenstva naviazaný na telo matky, nemôže s ním voľne nakladať ako so svojou súčasťou.⁴⁸ Toto tvrdenie je nepochybne správne, pokiaľ by šlo o konflikt práva na život v tom rozsahu ako je priznané každému človeku s právom na súkromie. Obstálo by však aj v porovnaní intenzity práva na súkromie k právu „byť hoden“ ochrany? Ostatne právo ženy nakladať s vlastným telom pripúšťal už v roku 1918 prof. A. Miříčka, keď prehlásil, *„Jeť na první pohled podívno, když uznáváme právo k sebevraždě i ku poškození vlastního těla, pokud se tím neporušují zájmy zvláštní, např. branný zájem státní, proč bychom neměli přiznati*

---

⁴⁷ Drgonec, J.: Ústavný rozmer právnej úpravy interrupcií. *Justičná revue*, 54, 2002 č.2

podobne Drgonec, J., Holländer, P.: *Moderná medicína a právo*, Brno, Obzor s. 173: *„...tieto práva sa nijako nedajú rešpektovať na oboch stranách zároveň. Buď sa obmedzia na strane matky, ak sa plodu prizná právo na život, alebo sa úplne znegujú na strane plodu, ak sa matke prizná právo na interrupciu.“*

⁴⁸ Adamus, V. : *Právo na život a dobrovoľné prerušenie tehotenství*, Správní právo č.7, 1992

těhotné ženě dispozice s vlastním plodem aspoň potud, pokud spojen jest s tělem jejím, tvoře pouhou jeho částku.“⁴⁹

Znenie jednotlivých článkov Listiny ako základného dokumentu vymedzujúceho práva subjektov teda pri snahe zodpovedať otázku miery ochrany plodu v právnom systéme ČR napovedá, že plod nie je postavený na roveň živo narodeného človeka. Z ohľadom na jeho status nie je ani predstaviteľné, že by sa znenie určitých článkov Listiny mohlo akýmkoľvek spôsobom týkať aj ľudského plodu.

b) Medzinárodná úprava ochrany plodu z hľadiska medzinárodných dokumentov o ľudských právach

Česká republika je členom niekoľkých medzinárodných zoskupení, pre jej právny systém a poriadok sú relevantné ratifikované zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktorých režim je dotváraný aj rozhodnutiami medzinárodných orgánov, ktoré majú za úlohu ich uplatňovanie. Napriek značnej relevancii týchto dokumentov a rozhodnutí, sa častejšie než ich znením pri posudzovaní platnej úpravy operuje so zahraničnou úpravou iných štátov a táto sa porovnáva. Dôvodom môže byť aj fakt, že medzinárodné dokumenty, ktoré sú pre Českú republiku záväzné, neriešia výslovne otázku statusu a právneho postavenia plodu. Rozhodnutie, do akej miery bude plodu priznané právo na život, tak ostáva na jednotlivých štátoch, aby vo svojej vnútroštátnej právnej úprave a podľa vlastných kultúrnych a spoločenských princípov riešili eventuálne práva plodu.

1. Úprava v dokumentoch OSN

Na pôde OSN prebehlo niekoľko diskusií zaoberajúcich sa otázkami pôrodnosti. Z týchto diskusií a konferencií vzišli rezolúcie ktoré proklamovali zásadu, že jedným zo základných práv je oprávnenie každej rodiny mať toľko detí, a v takej dobe, ako si sami určia (Rezolúcia populačnej komisie OSN, 1972) a ďalej že právom každého dieťaťa je narodiť sa ako chcené a vítané (Rezolúcie OSN z r. 1979,1985).⁵⁰ V septembri 1994 zorganizovala OSN Medzinárodnú konferenciu o populácii

---

⁴⁹ Miřička, A. : Přerušení těhotenství lékařem a jeho povinnost oznamovací hledíc k osnově trestního zákona., Právník č. 3, 1918

⁵⁰ Zimek, J. : Právo na život, MU Brno, 1995

a rozvoji v Káhire, ktorá nadväzovala na predchádzajúce konferencie OSN. Záverečným dokumentom káhirskej konferencie je Akčný program OSN, ktorý sa skladá zo šiestnástich kapitol. Kapitola VII. pojednáva o reprodukčných právach a reprodukčnom zdraví.

Definícia reprodukčného zdravia - § VII. Akčný program OSN – Káhira 1994:

„Reprodukčné zdravie je stav úplnej fyzickej, mentálnej a sociálnej pohody a nielen chýbanie ochorenia alebo poruchy, vo všetkých prípadoch vzťahujúcich sa k reprodukčnému systému, k jeho funkciám a procesom. Reprodukčné zdravie zahŕňa aj ľudskú schopnosť mať uspokojenie prinášajúci sexuálny život, schopnosť reprodukovať sa, ako aj slobodu rozhodnúť sa kedy a ako často tak činiť.“

Samotnej konferencii v Káhire predchádzalo množstvo prípravných konferencií, ktoré analyzovali situáciu v rôznych častiach sveta a medziiným aj problémy reprodukčného zdravia v krajinách strednej a východnej Európy. Závermi týchto konferencií boli deklarácie napríklad z Lillehammeru, v auguste 1993 a zo Szegedu, v októbri 1993, v ktorých boli mimo iné konštatované odporúčania:

- *vystríhať sa "poľskej cesty"- nemožno totiž riešiť problémy (počet umelých potratov) reštriktívnou legislatívou - presun potratov z legálnej do ilegálnej oblasti, stúpa materská úmrtnosť, vraždy nechcených novorodencov, problém nechcených - týraných detí a potratová turistika.*
- *zabezpečiť alebo zlepšiť systém služieb plánovaného rodičovstva.*

Implementácia odporúčaní, ktoré sa nachádzajú v Akčnom programe, je suverénnym právom každej krajiny, a to v zhode so zákonmi štátu a prioritami rozvoja, s plným rešpektovaním rôznych náboženských a etických hodnôt a kultúrneho zázemia svojho ľudu a v súlade so všeobecne uznávanými medzinárodnými ľudskými právami.⁵¹

Deklarácia práv dieťaťa, je ďalším dokumentom, ktorý vznikol na pôde OSN a to 20. 11. 1959, práva v nej uvedené sa však vzťahujú na už živo narodené deti, a jej znenie nenecháva žiadny priestor pre úvahy o možnom rozšírení týchto práv na dobu pred narodením. Pre práva plodu je teda bezpredmetná. Rovnako **Všeobecná**

⁵¹ <http://www.rodicovstvo.sk/zavazok.htm>

deklarácia ľudských práv, stanoví v čl. 1, že : „*Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní si v dôstojnosti aj v právach*“, tieto práva však priznáva každému jedincovi v rovnakej miere od jeho narodenia, o otázke kľúčiaceho života mlčí. **Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach**, je v označení subjektu práv poskytovaných paktom abstraktnejší, avšak ani jeho znenie čl. 6 : „*Každá ľudská bytosť má právo na život. Toto právo je chránené zákonom. Nikto nebude svojvoľne zbavený života*“, nedáva jasnú odpoveď na otázku, či je znenie paktu aplikovateľné aj na ľudský plod, a aká miera práv je tomuto plodu priznaná.

2. Dohovor o biomedicíne

Dohovor o ľudských právach a biomedicíne so svojimi dodatkovými protokolmi je ďalšou medzinárodnou zmluvou, ktorá je záväzná pre ČR a má, podľa čl. 10 Ústavy ČR, prednosť pred zákonom. Jedná sa teda o základný predpis v oblasti medicínskeho práva. Tým že jeho obecné ustanovenia upravujú práva a postavenie tehotnej ženy v jej pozícii pacienta, poskytujú v niektorých prípadoch nepriamo aj ochranu ľudskému plodu. Naproti tomu, obsahom niektorých článkov zvláštnej časti Dohovoru o biomedicíne, je priama úprava týkajúca sa plodu. Podstatnými sú ustanovenia Dohovoru, ktoré sa týkajú informovaného súhlasu pacienta. Stanovujú totiž limity lekárskeho zákroku a potvrdzujú tak autonómiu vôle pacienta. Porušenie tejto autonómie v prípade vykonania interrupcie proti vôli ženy je spôsobilé vyvolať právne dôsledky.

Jedným z najdôležitejších ustanovení, ktoré sa dotýkajú tejto problematiky je protokol k Dohovoru, ktorý zakazuje vytváranie ľudských klonov.

Plnenie záväzkov z Dohovoru o biomedicíne ostatne viedlo tiež k úprave prevedenej zákonom č.227/2006 o výskume na embryonálnych kmeňových bunkách, o ktorom bude poskytnutý výklad nižšie a v súlade s čl. 18 Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne, ktorý požaduje povinnosť zákonnej úpravy ochrany embrya v prípade, že je zákonom umožnený výskum na embryách in vitro došlo aj k novelizácii trestného zákona, ktorá priniesla novú skutkovú podstatu trestného činu nedovoleného nakladania s ľudským embryom a ľudským genómom (§ 209b Tz.).

3. Európsky dohovor o ľudských právach

Európsky dohovor o ľudských právach bol podpísaný v mene Českej a Slovenskej Federatívnej republiky 21. 2. 1991 a v platnosť vstúpil dňa 18. 3. 1992. Vo svojej hlave II. pod názvom Práva a slobody, v článku 2, prvom odstavci, sa

uvádza, že právo každého na život je chránené zákonom. V tomto rozsahu sa približuje zneniu Listiny. Avšak právami ľudského plodu sa Dohovor nikde vo svojom znení výslovne nezaobrá. Kľúčovým sa preto v otázke ochrany plodu stáva jedine spomínaný článok 2. Touto problematikou sa na základe niekoľkých sťažností zaoberala Komisia a najnovšie aj Európsky súd pre ľudské práva, ktorý je podľa protokolu č.11 stálym kontrolným orgánom a nahradil tak dovtedajšiu Európsku komisiu a Súd pre ľudské práva. Naposledy sa zaoberal otázkou ochrany plodu vo veci sťažnosti Vo v. Francúzsko.

Judikatúra ESLP a rozhodnutia Komisie sú tak významným zdrojom informácií pre výklad Dohovoru v otázke, nakoľko sú jeho ustanovenia relevantné v rámci ochrany plodu. Komisia niekoľkokrát došla k záveru, že plod nemožno zaradiť pod pojem „každý“ v tom zmysle v akom priznáva Európsky dohovor ochranu práva na život. V nasledujúcom texte uvediem niekoľko rozhodnutí, ktoré sa zaoberali postavením plodu.⁵²

3.1. X v. Spojené Kráľovstvo

V rozhodnutí č. 8416/79 z 13. mája 1980 vo veci X v. Spojené kráľovstvo Komisia posudzovala sťažnosť muža, ktorý sa sťažoval, že jeho žene povolili prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov. V tomto rozhodnutí konštatovala, že pojem „každý“ v čl.2 sa nevzťahuje na nenarodené dieťa. Komisia vo svojom rozhodnutí skonštatovala, že pojem každý v Dohovore nie je definovaný, vyskytuje sa vo viacerých článkoch Dohovoru, avšak v tom kontexte v akom sa daný pojem používa, je aplikovateľný len na postnatálny život. Nič nenaznačuje tomu, že by dané ustanovenia mohli mať aj prenatálnu účinnosť. Článok 2 Dohovoru v ďalších ustanoveniach upravuje možné výnimky z práva na život. Z podstaty všetkých týchto článkov však vyplýva, že sa vzťahujú len na osoby už narodené a nemožno ich obsah rozšíriť aj na plod. Obecné užitie pojmu „každý“ a jeho vymedzenie v článku 2 preto vedú k záveru, že sa nevzťahujú na ešte nenarodený plod.

Ďalej bola nastolená otázka, či pojem „život“ v prvej vete článku 2 zahŕňa len život už narodených osôb, alebo či sa vzťahuje aj na plod. Komisia sa vyjadrila, že ani pojem „život“ nie je v Dohovore definovaný. Komisia vyjadrila, že si je si vedomá rôznych názorových východísk o počiatku života, od názorového prúdu, ktorý za počiatok

---

⁵² zdroj : www.echr.coe.int/ECHR/

života považuje moment oplodnenia, až po názory, že život začína až samotným narodením. Položila si teda otázky, či má byť článok 2 vyložený ako:

- a) vôbec nepokrývajúci plod, nevzťahujúci sa na plod.
- b) či sa na plod vzťahuje, ale s určitými obmedzeniami,
- c) alebo či vyjadruje absolútne právo na život plodu.

Komisia najprv došla k záveru, že ak by mala uznať absolútne právo na život plodu, toto by mohlo byť v konflikte s ochranou života matky. Právo na život plodu by bolo postavené nad právo na život matky, nenarodený život plodu by mal vyššiu hodnotu ako život tehotnej ženy. Takýto výklad by bol v rozpore s cieľmi a účelom Dohovoru. Čo sa týka druhej možnosti, a síce, že ochrana je plodu poskytovaná za určitých okolností, vzhľadom na okolnosti prípadu, ktorého sa sťažnosť týkala, bolo umelé prerušenie vykonané v počiatočnom štádiu tehotenstva a pokiaľ je tento zákrok umožnený len v počiatočnom štádiu, sú dané limity jeho výkonu: „ Ak predpokladáme, že toto ustanovenie (možnosť prerušenia tehotenstva) platí v počiatočnom štádiu tehotenstva, potom možnosť interrupcie je zahnutá cez obmedzenia práva plodu na život ohľadne ochrany života a zdravia ženy.“ Zároveň Komisia poukázala na znenie článku 8 a teda na právo na rešpektovanie svojho súkromného života.

3.2. H. v. Nórsko

O interrupcii vykonanej z nelekárskych dôvodov proti otcovej vôli, Komisia dodala, že článok 2 vyžaduje od štátu nie len to, aby sa zdržal aktu úmyselného zbavenia života niekoho, ale tiež to, aby prijal primerané opatrenie na garantovanie života. Komisia bola toho názoru, že nemá rozhodovať o tom, či „plod by mal mať určitú ochranu podľa prvej vety článku 2“, nevylúčila však možnosť, že „ za určitých okolností to môže nastať, nehľadiac na fakt, že badať markantné rozdiely v názoroch zmluvných štátov na otázku, v akom rozsahu chráni článok 2 život nenarodeného dieťaťa.“ Ďalej Komisia poznamenala, že v takej chýlostivej záležitosti zmluvné štáty musia mať určitú voľnosť pri zväžení tohto problému. Rozhodnutie matky, ktoré bolo v medziach vnútroštátnej legislatívy, túto voľnosť neprekračuje. Opätovne vo svojom rozhodnutí vyslovila, že ani pojem „každý“ a ani pojem „život“ nie sú v Dohovore definované. Ďalej sa uvádza, že v prvej vete prvého odstavca je generálna klauzula, ktorá zaväzuje chrániť život zákonom. V druhej vete sa nachádza zákaz úmyselného zbavenia života, z tohto zákazu sú následne stanovené možné výnimky, z obsahu

ktorých vyplýva, že sa vzťahujú len na už narodené subjekty. Avšak Komisia ďalej uviedla, že záväzok poskytnúť zákonnú ochranu životu, je širšieho významu. Neobmedzuje sa len na záväzok zdržať sa úmyselného zbavenia života, ale ukladá aj povinnosť učiniť náležité právne kroky na ochranu života.

3.3. Boso v. Taliansko, sťažnosť č. 50490/99 (rozhodnutie senátu o prijateľnosti sťažnosti)

ESLP opätovne vyjadril, že Dohovor nedefinuje ani pojem každý ani pojem život. V prejednávacom prípade popri tom Súd poukázal na to, že pokiaľ je možné vykonať prerušenie tehotenstva po 12 týždňoch a podmieňuje to ohrozením duševného či telesného zdravia matky a teda po 12 týždňoch je možné vykonať zákrok len ak tehotenstvo alebo pôrod ohrozuje ženu na živote, a z toho teda vyplýva, že umelé prerušenie tehotenstva smeruje k ochrane zdravia ženy, tak takéto pojmá zaistuje spravodlivú rovnováhu medzi nutnosťou chrániť plod a medzi záujmom ženy. V prípade Boso v. Taliansko Súd teda vyhlásil, že aj keby sa predpokladalo, že plod môže mať práva chránené článkom 2 Dohovoru, talianske právo v rámci ochrany života a zdravia ženy vymedzilo túto spravodlivú rovnováhu.

3.4. Prípado Vo v. Francúzsko (podanie č. 53924/00) rozsudok , 8. júla 2004

Tento prípad je v porovnaní s predchádzajúcimi špecifický tým, že sa jedná o sťažnosť, predmetom ktorej nie je posúdenie dobrovoľného prerušenia tehotenstva, ale sťažovateľka bola nútená podstúpiť terapeutické ukončenie tehotenstva a to v dôsledku telesných zranení, spôsobených predchádzajúcim pochybením vyšetrujúceho lekára, ktorý tým, že sa pokúsil vykonať zákrok na nesprávnej osobe, spôsobil sťažovateľke telesné zranenia, v dôsledku ktorých bola nútená podstúpiť umelé prerušenie tehotenstva. Súd sa musel opäť poohliadnuť po predchádzajúcich rozhodnutiach. V predchádzajúcich prípadoch sa otázka ochrany plodu vynorila v súvislosti s interrupčnými zákonmi. Z doterajšej judikatúry vyplýva, že Dohovor, resp. inštitúcie Dohovoru, nepovažujú nenarodené dieťa za „osobu“, ktorá je priamo chránená článkom 2 Dohovoru. Ak nenarodené dieťa má právo na život, je toto právo implicitne obmedzené právami a záujmami matky. Prípado Vo však vniesol novú problematiku. Súd prejednával prípad ženy, ktorá chcela donosiť životaschopný plod. Nastala teda otázka, či spôsobenie ujmy plodu sa má hodnotiť ako trestný čin v zmysle článku 2 Dohovoru s ohľadom na ochranu plodu podľa tohto článku. Pokiaľ totiž článok 2 stanoví, že zákon musí chrániť právo každého na život,

je otázkou (opäť) kto sa považuje za každého a kedy sa začína život. Otázka začiatku života spadá, ako bolo uvedené vyššie, do individuálnej hranice hodnotenia. „Súd podotýka, že na európskej úrovni neexistuje konsenzus o povahe a postavení embrya/plodu. „Ďalej Súd uviedol že je presvedčený, „ že je neželateľné aj nemožné abstraktne zodpovedať otázku, či nenarodené dieťa je osobou v zmysle článku 2 Dohovoru“.

V. Trestno-právna úprava ochrany plodu v ČR

Ustanovenia, ktoré poskytujú ochranu plodu sú prestúpené prakticky celým právnym poriadkom. Výnimku netvorí ani Trestný zákon. Touto úpravou sa v nasledujúcej kapitole práce budem zaoberať podrobnejšie. V úvode práce bola nastolená otázka, akú úlohu zohráva oblasť trestného práva v otázke ochrany ľudského plodu. Oblasť trestného práva upravuje, ako už bolo zmienené, najzávažnejšie protiprávne jednania. Napriek tomu, že Listina základných práv a slobôd priznáva ľudskému zárodku spomedzi svojich ustanovení výslovne len právo byť „hoden ochrany“ už pred narodením a nie explicitne právo na život, je ochrana poskytovaná trestným zákonom zameraná proti útokom, namiereným proti životu ľudského zárodka a to vo všetkých vývojových fázach. V niektorých ustanoveniach priamo, inde len skrze matku. Možno konštatovať, že z hľadiska úpravy v trestnom práve, je úmysel ústavodárcu vyjadrený v čl.6 do značnej miery dostatočne naplnený. Pri úprave dovoleného prerušenia tehotenstva podľa zákonných podmienok sa zohľadňuje stupeň vývoja plodu.⁵³ Opozitne od tejto úpravy povoleného prerušenia, je protiprávne prerušenie sankcionované bez ohľadu na vývojový stupeň tehotenstva. Pri úprave právnej ochrany poskytovanej plodu sa táto odlišuje podľa subjektu zásahu do telesnej integrity plodu, nakoľko plne beztrestná, ako bude uvedené ďalej, je za prerušenie vlastného tehotenstva jedine tehotná žena.

a) usmrtenie plodu

1. úprava kriminálnych potratov v Trestnom zákone

Postih prerušenia tehotenstva ako úmyselného protiprávneho jednania, ktorého cieľom je vyvolať potrat nie je predmetom diskusií a nevyvoláva žiadne názorové odlišnosti. Úprava a zahrnutie tohto jednanie pod trestné činy reflektuje potreby

---

⁵³ Drgonec, J., Holländer, P. : Moderná medicína a právo, Brno, Obzor

spoločnosti a zároveň je v súlade s úlohou a účelom trestného zákona ako je vyjadrený v § 1 TZ. Jedná sa o závažné úmyselné protiprávne jednanie, ktoré je namierené proti plodu a môže na živote a zdraví ohroziť aj samotnú matku. Objektom nedovoleného prerušenia tehotenstva (§ 227, §228, §229) je teda nielen ochrana plodu, ale aj život a zdravie matky, nakoľko po potrate môže dojsť k poškodeniu dôležitých orgánov v niektorých prípadoch aj ku smrti. Táto ochrana je poskytovaná pred protiprávnymi zákrokmi, ktoré smerujú k prerušeniu tehotenstva. Objektívna stránka tohto trestného činu spočíva v § 228 v prerušení tehotenstva a pri § 227 v účasti na takomto jednaní. Ide o taký spôsob ukončenia tehotenstva a usmrtenia plodu, ktorý nie je v súlade s povoleným prerušením tehotenstva, ktorého podmienky sú upravené zákonom č. 66/1986 Zb. a vyhláškou č. 75/1986 Zb. Touto úpravou a podmienkami v nej stanovenými, sa zaoberá príslušná časť tejto práce. Trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva je ustanovením so zložitou skutkovou podstatou vyjadrenou alternatívnym uvedením jednaní ktorými sa môže páchatel trestného činu dopustiť. Tak sa podľa § 227 dopustí trestného činu nedovoleného prerušenia ten, kto tehotnú ženu navedie aby si svoje tehotenstvo umelo prerušila, aby o to požiadala iného, či poskytne k tomuto jednaniu pomoc. V tomto prípade sa jedná o páchatelstvo a nie o účastenstvo formou návodu či pomoci.

Pokiaľ páchatel sám tehotenstvo umelo preruší, môže tak konať so súhlasom či bez súhlasu tehotnej. V prvom prípade musí ísť o zákrok, ktorý je vykonaný inak než spôsobom prípustným podľa zákonnej úpravy. Nezáleží na tom, aké prostriedky páchatel použil.

Prerušením tehotenstva je akékoľvek jednanie, ktoré smeruje k usmrteniu plodu. Bez ohľadu na to, či došlo k odumretiu plodu vo vnútri tela matky, alebo šlo o vyvolanie predčasného pôrodu a plod neprežil v dôsledku zranení privodených mu jednaním páchatela, či pre jeho predčasný pôrod. Potratom sa podľa vyhlášky MZ rozumie aj ukončenie tehotenstva ženy, pri ktorom plod síce po narodení prejavuje známky života, ale má pôrodnú hmotnosť nižšiu než 500 gr. a neprežije prvých 24hodín po pôrode. Je samozrejmé, že prerušiť tehotenstvo spôsobom ktorý je trestný, je možné len v prípade, že plod v čase útoku bol živý. Pokiaľ šlo o lekársky zákrok, ktorým bol odstraňovaný už odumretý plod, toto jednanie je beztrestné.

Osobitým jednaním je spáchanie tohto trestného činu bez súhlasu tehotnej ženy. V tomto prípade, je podstatným znakom absencia súhlasu ženy. Pod nedovolené

prerušenie tehotenstva podľa § 228 odst. 3 by bolo možné teda zahrnúť aj prípady, keď šlo o zákrok vykonaný podľa pravidiel lekárskej vedy a profesionálne, ale proti vôli samotnej tehotnej ženy. A v tejto súvislosti vystupujú do popredia krehké otázky lekárskej etiky, práva pacienta na slobodné rozhodnutie o vlastnom tele.⁵⁴

Riešenie problematiky medicínskeho práva prostriedkami práva trestného je určite nie práve najšťastnejším riešením, avšak niektoré ustanovenia trestného zákona, dopadajú aj na túto oblasť vzťahov. O problematike trestno-právnej zodpovednosti v oblasti medicíny, bolo v literatúre skonštatované, že osobitý postih tohto druhu v oblasti medicínskej starostlivosti a experimentu, nie sú dôsledkom snahy o osobité skutkové podstaty, ale ide o doplnenie trestného zákona o všeobecnú skutkovú podstatu, ktorá by umožnila stíhanie medicínskych úkonov, v prípade, že boli vykonané „v rozpore s podmienkami vyžadovanými špeciálnymi právnymi predpismi o medicínskych výkonoch“.⁵⁵ Odôvodnenosť tohto spôsobu riešenia je nespochybniteľná v prípadoch úmyselných zákrokov proti ľudskej integrite, avšak v niektorých iných prípadoch značne diskutabilná. § 228 odst. 3 teda upravuje prerušenie tehotenstva bez súhlasu matky. V prípadoch, keď nie je možné z určitých príčin získať súhlas ženy, sa však skutková podstata § 228 odst. 3 nenaplní. Ide o prípady, keď je zákrok nevyhnutný k záchrane života, a podľa daných okolností aj k odvráteniu nebezpečia vážneho poškodenia jej zdravia, a to v prípade, že toto jednanie napĺňa ustanovenie o krajnej núdzi. Ochrana pacientovej vôle a jeho právo rozhodovať o svojom tele však vyžadujú, aby zákroky v oblasti lekárskej starostlivosti boli vykonávané len s informovaným súhlasom pacienta. V prípade, že tento nebol daný, existuje riziko, že sa bude jednať o protiprávny úkon, v niektorých prípadoch dokonca s možným trestno-právnym postihom, ktorý však môže byť ešte modifikovaný či zmiernený vďaka podmienke materiálneho znaku trestného činu a teda podmienke spoločenskej nebezpečnosti. Avšak tam, kde podmienky krajnej núdze povoľujú jednanie, s ktorým nebol vyslovený súhlas, nemôže sa na ne lekár odvolávať v prípade, keď koná proti výslovnej vôli človeka a teda je porušená autonómia vôle človeka.⁵⁶ Je možné sa stretnúť aj s názorom, že absencia súhlasu

---

⁵⁴ V súlade s tým aj Mitlohner, H. : *Trestněprávní aspekty lékařského zákroku*, Čs. kriminalistika 3/91 : „zákrok provedený lege artis nenaplníuje znaky žádné skutkové podstaty trestného činu, protože nedílnou součástí postupu lege artis je vedle čistě medicínského postupu i nezbytnost relevantního souhlasu pacienta s provedením zákroku“

⁵⁵ Drgonec, J., Holländer, P. : *Moderná medicína a právo*, Brno, Obzor, s. 255

⁵⁶ Císařová, D., Sovová, O. a kol. : *Trestní právo a zdravotnictví*, Orac 2004

k zákroku znamená neoprávnený zásah do osobnej slobody pacienta a ide o obmedzovanie osobnej slobody. Vykonanie umelého prerušenia tehotenstva proti vôli matky, aj keď v súlade s požiadavkami medicíny a v snahe zachrániť jej život či zabrániť vážnej poruche jej zdravia, by preto mohlo naplniť skutkovú podstatu § 228 odst. 3. Ako však už bolo spomenuté vyššie, v tomto prípade je nutné brať do úvahy korektív spoločenskej nebezpečnosti činu. Nakoľko postavenie lekára, je od postavenia páchatelia trestného činu výrazne odlišné vzhľadom na účel a cieľ, ktorého sa snaží dosiahnuť a tým je záchrana života a ochrana a obnova zdravia.⁵⁷ Je však možné uviesť aj iný argument a síce, že výkon určitého povolania nie je možné vylúčiť z trestnej zodpovednosti, a s ohľadom na vysokú zodpovednosť, ktorá súvisí s výkonom povolania, by mala byť dokonca stanovená prísnejšia miera posudzovania než pre iné povolania.⁵⁸ Táto možnosť je však následne zamietnutá ako nevyhovujúca, už len vzhľadom na riziko neistého výsledku, ktorý v sebe každý zákrok v oblasti medicíny nesie. A v súvislosti s tým, že trestná zodpovednosť nemôže nastať ako zodpovednosť za výsledok, ale je vždy spojená s určitou mierou zavinenia, či už úmyselného alebo nedbalostného.

Na záver je teda možné zhrnúť, že k naplneniu skutkovej podstaty trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva je nutné, aby šlo o jednanie proti vôli ženy, alebo síce s jej súhlasom ale v rozpore s úpravou povoľujúcou ukončenie tehotenstva a rovnako aj o návod či pomoc k takémuto jednaniu.

Sama tehotná žena je podľa ustanovenia § 229 pre takéto jednanie beztrestná, čo korešponduje s teóriou, že nie je žiadúce trestať za protiprávne jednanie ten subjekt, ktorý má byť daným ustanovením chránený, na ktorého ochranu dané ustanovenie slúži. Objektom trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva je teda zdravie a život tehotnej ženy, rovnako ako aj dôraz na bezpečné donosenie plodu a ochrana jeho života a zdravý vývoj. Zároveň možno v tomto ustanovení vidieť aj uznanie práva ženy na slobodné rozhodnutie o svojom tele. Táto beztrestnosť sa však vzťahuje len na obdobie, kým nezačne trestno-právna ochrana plodu ako človeka. Od toho momentu je útok matky voči dieťaťu posudzovaný podľa ustanovenia § 220 Tz.

2. prerušenie tehotenstva ako následok inej trestnej činnosti, príp. ako následok nedbalosti

⁵⁷ Mitlohner, H. : Trestnéprávní aspekty lékařského zákroku, Čs. kriminalistika 3/91

⁵⁸ Stollínová, J., Mach, J. : Právní odpovědnost v medicíně, Galén 1998

Ochrana plodu nie je trestným zákonom poskytovaná len formou trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva. Vyvolanie potratu je podľa § 89 odst. 7 písm. g) ťažkou ujmu na zdraví. Nakoľko však podľa medicínskej teórie ide o vyvolanie potratu do 28. týždňa tehotenstva, obsahuje § 89 aj pojem usmrtenie plodu o ktoré sa jedná v prípade, že ide o plod starší než 28 týždňov. Vyvolanie potratu alebo usmrtenie plodu ako vedľajšieho účinku môže nastať aj následkom inej trestnej činnosti. V každom prípade, sa však ustanovenia § 89 použijú len v prípade ak nejde o úmyselné jednanie, ktoré má za cieľ vyvolať tento účinok. Úmyselné usmrtenie plodu je totiž trestné ako nedovolené prerušenie tehotenstva a nie ako ublíženie na zdraví. V tomto prípade sa musí jednať o vedľajší následok, úmysel páchatela nemôže zahrňovať vyvolanie tejto formy ťažkej ujmy na zdraví a to ani in eventum. Na rozdiel od ustanovení § 227 a § 228, ktoré vyžadujú úmysel, je teda vyvolanie potratu ako spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví trestné aj ako jednanie z nedbalosti (§ 223, § 224).

Trestný zákon okrem iného v mnohých ustanoveniach upravuje ako jeden zo znakov kvalifikovaných skutkových podstát, pokiaľ sa páchatel dopustí trestného činu na tehotnej žene. V prípade trestného činu vraždy podľa § 219 Tz, je prísnejšie trestný páchatel, ktorý sa dopustí vraždy na tehotnej žene. Aj v týchto prípadoch možno vidieť snahu zákonodarcu chrániť výnimočný stav, akým tehotenstvo je. Vo všetkých týchto prípadoch je však táto ochrana poskytovaná skrze matku. Usmrtenie tehotnej ženy sa nekvalifikuje ako trestný čin spáchaný na dvoch alebo viacerých osobách. Zákon teda priamo odlišuje osoby už narodené. Pokiaľ by sme sa však mali držať komentára Tz a jeho výkladu o trvaní tehotenstva, a považovať za osobu plod od počiatku pôrodu, znamenalo by to zmenu kvalifikácie útoku. Pokiaľ by teda tento nastal v čase po začiatku pôrodu, jednalo by sa o trestný čin vraždy na dvoch alebo viacerých osobách.⁵⁹ Primárne je teda chránený objekt, ktorým je zdravie a život matky.

V súvislosti s jednaním, ktoré má za následok usmrtenie plodu, je vhodné zastaviť sa na moment pri inštitúte krajnej núdze. Na jeho základe totiž čin, ktorý by bol inak trestný, ale ktorým niekto odvracia nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému trestným zákonom, nie je trestným činom. Nejde však o krajnú núdzu v prípade, že hroziace nebezpečenstvo bolo možné za daných okolností odvrátiť

---

⁵⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., : Trestní zákon, komentář, C. H. Beck, § 219: „těhotnou je žena v období od početí do začátku porodu.“, § 220: „ novorozeným dítětem je dítě od počátku porodu“

inak, alebo bolo zrejmé že spôsobený následok je rovnako závažný, alebo ešte závažnejší než ten, ktorý hrozil. Z uvedených podmienok vyplýva, že tento inštitút možno aplikovať len v oblasti nevyhnutných lekárskeho zákrokov, je totiž nepravdepodobné, aby laik bez dostatočného vzdelania a schopností nespôsobil pri tomto zákroku rovnako závažný následok, ktorý by mu pri uvedení si vlastných schopností nebol zrejmý.

b) poškodenie plodu

Je dôležité si uvedomiť, že ochrana plodu sa nesmie chápať v zúženom význame, ktorý redukuje jeho obsah len na ochranu pred interrupciami. Pod ochranu plodu je nutné zahrnúť ochranu jeho biologického vývoja, ktorý umožní narodenie zdravého dieťaťa. Trestný zákon samozrejme postihuje jednania namierené proti zdraviu a telesnej integrite človeka, avšak musí sa jednať o živého človeka ako o subjekt ochrany. Tým plod, až do určitého momentu, na určení ktorého sa ani veľká časť tresne-právnej teórie nedokáže zhodnúť, nie je. Objektom trestného činu ublíženia na zdraví, je zdravie človeka, normálna funkcia telesných orgánov, potrebná k ich obvyklej činnosti. Predmetom útoku je človek a nie ľudský plod.⁶⁰ Pri posudzovaní ublíženia na zdraví, či spôsobenia ťažkej ujmy je rozhodujúce a určujúce, o koľko sa stav zhoršil oproti východiskovému stavu pred vzniknutou poruchou. Pokiaľ však nastane poškodenie plodu, avšak toto poškodenie je zlúčiteľné so životom a tento sa živo narodí, príde na svet s už poškodeným zdravím. Nedojde u neho k poklesu štandardu, pretože tento pokles je už jeho východiskovým stavom.⁶¹ Plod je po celú dobu svojho života v tele matky vo fáze vývoja a pokiaľ sa k tomuto vývoju pridá ďalšia skutočnosť, jeho vývin môže byť značným spôsobom narušený. Aby bolo možné určiť ako relevantný dôvod poklesu tohto štandardu, respektíve v prípade plodu poklesu akéhosi „predpokladaného štandardu“ s ktorým by sa dieťa bolo narodilo, útok vedený proti jeho integrite, bolo by nutné preukázať príčinnú súvislosť medzi poškodením plodu a týmto útokom. Preukázať, že bez neho by následok poškodenia nenastal, respektíve by nastal iným spôsobom. Pokiaľ sa teda dieťa narodí poškodené, a preukáže sa príčinná súvislosť medzi jeho poškodením a určitým protiprávnym jednaním ku ktorému došlo počas jeho prenatálneho vývoja, bude mať s najväčšou pravdepodobnosťou právo na náhradu škody, keďže podľa pravidiel občianskeho práva, bude spôsobilé k právam. Vyvodenie právnej

⁶⁰ Novotný, O. a kol. :Trestní právo hmotné. II, Zvláštní část, Aspi publishing

⁶¹ Drgonec, J., Holländer, P. : Moderná medicína a právo, Obzor

zodpovednosti z protiprávneho jednania, následkom ktorého nastalo jeho poškodenie je možné len v rámci obecných pravidiel občianskeho práva. Nakoľko, ako bolo vyššie uvedené, objektom ublíženia na zdraví podľa trestného práva môže byť len zdravie živého človeka a nie plodu. Pokiaľ by sa dieťa v dôsledku tohto protiprávneho jednania nenarodilo, šlo by už o možné vyvodenie trestnej zodpovednosti, vyvolanie potratu je považované za ťažkú ujmu na zdraví ženy.

Preukázanie príčinnej súvislosti medzi poškodením plodu a určitým jednaním je však nadmieru náročné a v tomto prípade nie je možné sa zaoberať bez znaleckého posudku. Ostatne významnou je práve problematika, ak spomenutým jednaním je určité pochybenie na strane lekára, ktoré bolo takzvané „non lege artis“.⁶² Zvlášť v týchto prípadoch je dokazovanie príčinnej súvislosti obtiažne, nakoľko lekár nezodpovedá za výsledok, ktorý nemohol ovplyvniť, pokiaľ postupoval „lege artis“.

V súvislosti so vzťahom medzi poškodením plodu a určitým pochybením v jednaní lekára je vhodné spomenúť dva typy prípadov, ktoré sa k tejto problematike viažu. Ide o prípady tzv. bezprávneho narodenia (wrongfull birth) a bezprávneho života (wrongfull life). V prvom prípade ide o situáciu, keď k narodeniu dieťaťa došlo v dôsledku pochybenia lekára. Škodou sú v tomto prípade náklady za nechcené dieťa. V prípade tzv. bezprávneho života, ide o výraznejšiu morálnu dilemu a táto koncepcia obecné nie je prijímaná. V tomto prípade je škodou samotná existencia dieťaťa, ktorá je v dôsledku vady na zdraví natoľko komplikovaná či bolestivá, že je považovaná za horšiu, než by bývala eventuálna neexistencia ku ktorej by došlo, keby bola vada na prenatálnom vývoji plodu správnym postupom lekárov odhalená.⁶³

Na záver tejto časti kapitoly však opäť poukazujem na to, že v týchto prípadoch sa jedná o vyvodzovanie občianskoprávnej a nie trestnej zodpovednosti za poškodenie plodu, nakoľko trestné právo spomínaný inštitút poškodenia plodu z vyššie spomínaných dôvodov neupravuje.

c) vedecký výskum na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách, problematika klonovania, úprava v zákone č.227/2006 o výskume na embryonálnych kmeňových bunkách

---

⁶² k uvedenému pojmu viz Císařová, D., Sovová, O. a kol. :Trestní právo a zdravotnictví, Orac 2004

⁶³ tamtiež

Ešte donedávna v právnom systéme Českej republiky chýbala priama úprava výskumu na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách.⁶⁴ Na oblasť výskumu na tzv. nadbytočných embryách bol až do úpravy zákonom č. 227/2006 aplikovaný extenzívny výklad § 26 odstavca 4, zákona č. 20/1966 a to tak, že na zárodočné bunky a embrya nepoužité pre účely asistovanej reprodukcie, sa používal režim častí tela, odobratých pri liečbe neplodnosti. Ďalej sa prax riadila ustanoveniami Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne a jej dodatkovým protokolom o zákaze klonovania.

Účelom zákona č.227/2006, je právne upraviť otázky výskumu a zaistiť tak aj ochranu života a ľudskej dôstojnosti a to ako po vedeckej, tak po etickej stránke a vytvoriť určitý zákonný rámec pre zamedzenie zneužitia výskumu. Týmto spôsobom sa naplňujú aj záväzky vyplývajúce z Dohovoru o biomedicíne, ktorý pripúšťa tento druh výskumu za podmienok, že je vo vnútroštátnej právnej úprave poskytnutá dostatočná ochrana embrya. Naplnenie tohto záväzku, je zároveň aj naplnením čl. 6 odst. 1 Listiny, ktorý vyjadruje záujem na poskytnutie ochrany potenciálnemu ľudskému životu. Zákon zakazuje výskum na embryách, ich vytváranie pre výskumné účely a rovnako aj výskum na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách pri ktorých nie je preukázané, že sa jedná o bunky z „nadbytočných“ embryí, teda takých, ktoré boli vytvorené pre účely asistovanej reprodukcie a neboli na tieto účely využité. Týmto spôsobom sa vyjadruje snaha o vytvorenie akéhosi kompromisu, ktorý na jednej strane rešpektuje etické aspekty výskumu na ľudských zárodkoch a na druhej poskytuje za splnenia zákonom daných podmienok možnosť pre prospešný vedecký výskum, ktorý umožňuje získanie zásadných poznatkov, ktoré nie je možné dosiahnuť iným spôsobom.

Zákonnými limitmi výskumu je, aby bol výskum vykonávaný na základe udeleného povolenia na vymedzených pracoviskách, k jeho výkonu možno použiť len vymedzený okruh ľudských embryonálnych kmeňových buniek. Ďalej je, v súlade s dodatkovým protokolom k Dohovoru o biomedicíne, zakázaná taká manipulácia s uvedenými bunkami, ktorá by viedla k vzniku nového jedinca, teda tzv. reprodukčné klonovanie. Ďalšou nevyhnutnou podmienkou, je súhlas oprávnených osôb, k poskytnutiu prebytočných embryí na výskumné účely (podmienky tohto súhlasu upravuje §8 a §9 zákona). Povolenie k výskumu vydáva Ministerstvo

⁶⁴ zákon dovoľujúci výskum na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách má niekoľko štátov EU, napríklad Fínsko, Grécko, Holandsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo. V nedávnej dobe pribudlo aj Nemecko (výskum je povolený, ale len na dovezených ľudských kmeňových bunkách).

školy a telovýchovy a medzi zákonné podmienky jeho udelenia patrí etická prijateľnosť výskumu, ktorý slúži k získaniu zásadných vedeckých poznatkov alebo rozšíreniu lekárskeho poznatkov pri vývoji diagnostických, terapeutických a preventívnych postupov, ktoré sú aplikovateľné na človeka, nemožno ich dosiahnuť iným spôsobom a je zaručená dostatočná odborná úroveň. Povoľenie sa vydáva na dobu 6 rokov a len za účelom konkrétnej a v žiadosti popísanej výskumnej činnosti. Je možné ho na žiadosť predĺžiť len raz a to na dobu 4 rokov.

Oblasť výskumu na ľudských embryách je o to zaujímavejšia, že nejde z formálneho hľadiska o medicínsky experiment na človeku, ale na jeho zárodok. Z pohľadu podmienok ktoré musia byť pre povolenie vedeckého výskumu naplnené, je teda nutná ich modifikácia, ktorá by zohľadnila výnimočný štatút embrya. Pri experimentálnom výskume na embryách nedochádza k ohrozeniu živého človeka, nie je možné naplniť ani podmienku, podľa ktorej má byť experiment pre „pokusnú“ osobu prínosný, či riziká ktoré môžu vzniknúť, nie sú v nepomere k potenciálnemu prospechu z tohto výskumu. Proporcionalita, ako obecná podmienka experimentu, ktorá musí byť dodržaná, aby bol vedecký výskum eticky prípustný, je teda vyžadovaná medzi úctou a záujmom na ochrane tejto formy ľudského života, dodržaní základných etických princípov (zákaz klonovania, zákaz prenášania ľudského embrya do iného živočíšneho druhu, zákaz vytvárania embryí pre výskumné účely) a prínosom z tohto výskumu. Dodržanie tejto formy proporcionality vyžaduje aj Dohovor o biomedicíne.

1. úprava v Trestnom zákone §209b

Zákonom č. 227/ 2006 Zb. bola do trestného zákona vnesená nová skutková podstata nedovoleného nakladania s ľudským embryom a ľudským genómom (§ 209b Tz.) na základe čl. 18 Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne, ktorý požaduje povinnosť zákonnej úpravy ochrany embrya v prípade, že je zákonom umožnený výskum na embryách in vitro. Táto možnosť je poskytnutá zákonom č. 227/2006 o výskume na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách a súvisiacich činnostiach. Zákon upravuje základné oblasti súvisiace s výskumom na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách, ktoré definuje v §1 a následne definuje v §2 základné pojmy. Výskumom sa teda myslí systematická tvorivá činnosť, vykonávaná za účelom získania nových znalostí, alebo ich využitie vykonávané na línii ľudských embryonálnych kmeňových buniek (§2 písm. a) a ľudským embryom je

totipotentná⁶⁵ bunka, alebo zoskupenie takých buniek, ktoré sú schopné sa vyvinúť v ľudské individuum.⁶⁶ Táto zákonná úprava vznikla v dôsledku potreby vytvoriť zákonný rámec pre tento druh výskumu a zamedziť tým nekontrolovateľným pokusom v tejto oblasti a zároveň vysloviť absolútny zákaz výskumu, ktorý by mohol mať negatívne dopady na vývin nových liečebných postupov, zvyšujúcich kvalitu života.⁶⁷

Trestný zákon v § 209 b upravuje trestnú zodpovednosť za porušenie zákonom daných podmienok výskumu. Nedovoleného nakladania s ľudským embryom a ľudským genómom sa dopustí každý, kto vykonáva zákroky ktoré smerujú k vytvoreniu ľudského embrya pre iný účel než je jeho prenesenie do ženského organizmu, k výskumu použije ľudské embryo, alebo väčšie množstvo ľudských embryonálnych kmeňových buniek, ľudské embryo alebo väčší počet kmeňových buniek dovezie, alebo vyvezie, prenesie vytvorené ľudské embryo do maternice iného živočíšneho druhu, prenesie ľudský genóm do buniek iného živočíšneho druhu alebo naopak, alebo sa dopustí reprodukčného klonovania. Ide o úmyselný trestný čin, objektom je záujem o riadne vykonávanie výskumu, ktorý musí šetriť dôstojnosť ľudského života a základné etické princípy súvisiace s výskumom na človeku. V literatúre sa stretávame aj s tvrdením, že objektom je záujem na dodržiavanie medzinárodného záväzku, ktorý plynie z Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne.⁶⁸

Úprava nadobudla účinnosť 1. 6. 2006.

2. ochrana plodu v súvislosti s fertilizáciou in vitro

Metódy asistovanej reprodukcie sú uznávané ako liečba neplodnosti. Použitie postupov asistovanej reprodukcie nie je povolené pre účely voľby pohlavia dieťaťa s výnimkou prípadov, keď je možné predísť vážnym genetickým poškodeniam, ktoré sú viazané na pohlavie dieťaťa, sú nezlučiteľné s postnatálnym vývojom,

---

⁶⁵ totipotencia, vlastnosť oplodneného vajíčka vytvárať v rannom štádiu vývoja všetky druhy tkaniva

⁶⁶ dôvodová zpráva k zákonu č. 227/ 2006 Sb., sněmovní tisk č.1071/0

⁶⁷ tamtiež

⁶⁸ Jelínek, J. a kolektiv : Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část , 2. aktualiz. vyd., Praha : Linde, 2006, s.608

neliečiteľné, výrazne skracujú život, alebo spôsobujú skorú invaliditu či iné závažné zdravotné postihnutie.

Vytvoriť embryo metódou in vitro oplodnenia, je možné len za účelom jeho prenesenia do ženského organizmu, v rámci metód asistovanej reprodukcie. Pokiaľ však pri umelom oplodnení neboli použité všetky takto vytvorené embryá, tieto sa uchováajú a použijú v prípade opakovaného pokusu o umelé oplodnenie. Pokiaľ však príjemkyňa prehlási, že nehodlá tieto použiť pri ďalšom možnom zákroku, a vysloví súhlas podľa §8 a §9 zák. č. 227/2006 zb., súčasťou ktorého je aj poučenie, ako sa naďalej bude s embryom nakladať, je možné tieto prebytočné embryá použiť za účelom výskumu na embryonálnych kmeňových bunkách, pri rešpektovaní zákonných podmienok.

V súvislosti s prebytočnými embryami sa však môžu naskytnúť otázky, komu pripadnú, v prípade nezhodného prejavu vôle. Touto problematikou sa zaoberala v niekoľkých prípadoch aj zahraničná judikatúra.⁶⁹

d) vražda novorodeného dieťaťa matkou, § 220 Tz

Trestný zákon upravuje v § 220 trestný čin vraždy novorodeného dieťaťa matkou. Ide o privilegovanú skutkovú podstatu voči § 219. Tohto trestného činu sa môže dopustiť jedine matka dieťaťa. Dôvodom nižšej trestnej sadzby je tu prihliadnutie k duševnému stavu rodičky, k silnému rozrušeniu spôsobenému pôrodom. Je bezpredmetné, či matka pojala úmysel usmrtiť dieťa už pred pôrodom, v prípade, že skutočné jednanie bolo v dôsledku tohto rozrušenia.⁷⁰ Jednanie matky smerujúce k usmrteniu novorodenca môže byť jak aktívne, tak pasívne formou neposkytnutia nutného popôrodného ošetrovania. Na podmienku rozrušenia možno usudzovať aj

⁶⁹ Rozhodnutie Izraelského Najvyššieho súdu vo veci Nachmani v. Nachmani, prípad izraelského páru, ktorý sa rozhodol podstúpiť asistovanú metódu reprodukcie, s využitím donosenia plodu náhradnou matkou, (metóda náhradného materstva je v Izraeli možná od r. 1996) manželia však po čase začali žiť odlúčene a manželka následne podala žiadosť o vydanie pre-embryí za účelom umelého oplodnenia, Najvyšší súd v pomere 7 ku 4 nakoniec jej žiadosti vyhovel, jedným z argumentov bolo tvrdenie, že ujma, ktorá by nastala žene v dôsledku toho, že jej bude odoprená možnosť stať sa biologickou matkou, by bola väčšia, než ujma jej manžela ktorá mu nastane tým, že sa stane aj proti svojej vôli rodičom.

Ďalej možno uviesť rozhodnutie New Yorkského súdu vo veci Kass v. Kass; Helen S. Shapo, in „Frozen pre-embryos and the right to change one's mind“, <http://www.law.duke.edu/journals/djcil/articles/djcil12p75.htm>

⁷⁰ Mitlohner, M. : Vražda novorodeného dieťaťa matkou – kazuistika, Zdravotníctví a právo, 11/2003

z jednanja matky po vykonaní činu.⁷¹ Z pohľadu ochrany plodu, sú však relevantné iné znaky skutkovej podstaty tohto trestného činu. A síce určenie doby. Keďže práve znenie tohto paragrafu, konkrétne slová „pri pôrode“ spôsobujú nezrovnalosti pri určení momentu od ktorého plod začína byť predmetom právnej ochrany ako človek, je namieste sa pri tomto trestnom čine na chvíľu zastaviť.

Až do momentu, keď je možno hovoriť o človeku, ide o ľudský plod. Trestný čin vraždy novorodeného dieťaťa matkou postihuje vraždu človeka a nie usmrtenie plodu. V úvodných častiach tejto práce bolo uvedené, že pôrod je určitú dobu trvajúci proces, ktorý sa delí na jednotlivé doby a pojem „pri pôrode“ znamená dobu od jeho začiatku až po porodenie lôžka. Nemusí však pokrývať aj úplný začiatok prvej pôrodnej doby, keď nastupujú bolesti, plod sa však ešte celý nachádza v tele matky. Odlišný názor môžeme nájsť v komentári trestného zákona, v ktorom sa k § 220 Tz uvádza, že novorodeným dieťaťom je dieťa od počiatku pôrodu, a to aj vtedy, keď ešte celkom neopustilo telo matky a pojem pri pôrode vymedzuje dobu od okamžiku začiatku pôrodu, až do okamžiku jeho ukončenia. Pri príprave nového trestného zákonníku bolo zvažované znenie tohto trestného činu, ktoré by reagovalo na opozitné názory a v súvislosti s nimi, by bolo dobou pri pôrode označené obdobie od momentu pôrodného prerezávania hlavičky až do pôrodu lôžka.⁷² Táto možnosť úpravy však bola odmietnutá, s odôvodnením, že plod prechádza v živého človeka momentom začiatku pôrodu. V súlade s týmto názorom jeho autori, uznávajúc, že pôrod je dlhodobjší proces, tiež poukazujú na potrebu určenia hraničného okamžiku pre účely rozlíšenia trestného postihu vraždy a nedovoleného prerušenia tehotenstva, vzhľadom na rozdielny objekt spomínaných trestných činov. Touto časťou názorového spektra je odmietaný názor, že plod prechádza do živého človeka svojim čo i len čiastočným oddelením od tela matky, rovnako ako názor, že týmto hraničným momentom by mal byť okamžik prvého nádychu a to s odôvodnením, že usmrtenie novorodenca, po určitú dobu pri pôrode, by tým pádom bolo beztrestné ako prerušenie tehotenstva samotnou tehotnou ženou.⁷³ Vražda novorodenca je však vykonateľná až v momente, keď matka už môže zasiahnuť hlavičku alebo inú časť tela novorodenca. Nejedná sa teda aj o dobu, keď nastanú pôrodné bolesti, avšak plod ešte ani sčasti neopustil telo matky. Pojem

⁷¹ Kučera, J. : Způsob páchaní v případech vražd novorozených dětí matkami, Zdravotnictví a právo 7/2003

⁷² Šámal, P. : Osnova trestního zákoníku 2004-2006 C. H. Beck, 2006, s.148

⁷³ tamtiež, s. 149

„hneď po ňom“ označuje popôrodnú dobu, v ktorej ešte môže trvať rozrušenie spôsobené pôrodom. Vraždu je možné spáchať len na živo narodenom dieťati. To znamená, že je následne nutné preukázať život dieťaťa v momente usmrtenia.

Podľa WHO je možné za živého novorodenca považovať to dieťa, ktoré aspoň raz vydýchlo a je u neho možné preukázať srdečnú či dýchaciu činnosť.⁷⁴ Za živo narodené dieťa je teda možné s jednoznačnou určitosťou považovať to, ktoré aspoň raz vydýchlo. Ak je súdnou pitvou potvrdený tento dôkaz života, nenastávajú problémy s určením či išlo o jednanie podľa § 220, alebo o pôrod už odumretého plodu. Pokiaľ však známky vzduchu v pľúcach dieťaťa nie sú, je nutné zisťovať iné vitálne reakcie. Podľa vyhlášky MZ ČSR 11/1988 Zb., o povinnom hlásení ukončenia tehotenstva, úmrtia dieťaťa a úmrtia matky, sa potratom rozumie ukončenie tehotenstva ženy, pri ktorom:

a) plod neprejavuje ani jednu zo známk života a jeho pôrodná hmotnosť je nižšia než 1000 g a pokiaľ ju nie je možné zistiť, pokiaľ je tehotenstvo kratšie než 28 týždňov. Podmienky známk života a pôrodnej váhy sú stanovené kumulatívne. V špecializovaných zariadeniach je dnes možné udržať pri živote aj deti s nízkou pôrodnou hmotnosťou.

b) plod prejavuje aspoň jednu zo známk života a má pôrodnú hmotnosť nižšiu než 500g, ale neprežije 24 hodín po pôrode. Pokiaľ však bolo dieťa usmrtené skôr než stihlo začať dýchať, je dôkaz usmrtenia mimoriadne obtiažny. V tomto prípade je nutné zisťovať iné vitálne reakcie.

Za rozhodný moment preto považujem stav, keď sa plod začne vyčleňovať od tela matky a prejavuje známky života. Tieto sa však v prípade podozrenia vraždy novorodeného dieťaťa matkou zisťujú až následne. V teórii však panujú aj iné názory, prezentované aj v rôznej trestno-právnej literatúre a periodikách a boli predstreté v úvodných kapitolách tejto práce. Ostatne určenie momentu narodenia, respektíve vyriešenie otázky, či v čase útoku šlo o živo narodeného jedinca alebo nie, je otázkou medicínskeho charakteru a je určená pre znalca z oboru medicíny.

e) právna úprava dovoleného prerušenia tehotenstva

Trestný zákon chráni život plodu proti jeho usmrteniu iným spôsobom než podľa predpisov o umelom prerušení tehotenstva. Úprava umelého prerušenia tehotenstva

⁷⁴Štefan, J., Mach, J. : Soudně lékařská a medicínsko- právní problematika v praxi, Avicenum, Grada publishing 2005

zákonným spôsobom je teda určujúca aj pre rozsah trestno-právnej ochrany plodu. Podmienky povoleného zákroku a jeho úpravu obsahuje zákon č. 66/1986 o umelom prerušení tehotenstva a vyhláška MZ č. 75/1986 ako vykonávajúci predpis k zákonu. Ten vo svojom §1 pod názvom „účel zákona“ vymedzuje ciele svojej úpravy. Týmito sú ochrana života, ochrana zdravia ženy a záujem na plánovanom a zodpovednom rodičovstve. Legalizácia interrupcií nie je len dôsledok uplatnenia práv ženy na slobodné rozhodnutie o svojom tele, ale v neposlednej miere aj snaha o ochranu jej zdravia pred dôsledkami nelegálnych a neprofesionálnych zákrokov. Legalizáciou interrupcií nastáva aj ich vymedzenie výlučne do profesionálnej sféry zdravotníckych zariadení, čím sa výraznou mierou naplňuje ochrana života a zdravia tehotnej ženy ako ho vymedzuje § 1 zákona. Ďalej zákon stanoví podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva a postup pri prejednávaní umelého prerušenia tehotenstva.

Zákonná úprava vymedzuje prerušenie tehotenstva na základe rozhodovacej voľnosti ženy, podotýkam však, že ani táto voľnosť nie je absolútna, ako si ukážeme pri bližšom skúmaní ďalších podmienok, ktoré zákon pre tento typ zákroku ukladá, a ďalej prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov.

Základnými podmienkami prerušenia tehotenstva na žiadosť ženy je, že tehotenstvo neprekračuje 12 týždňov, jeho vykonaniu nebránia zdravotné dôvody a žena o tento zákrok sama písomne požiada. Pokiaľ však posudzujeme zákon v jeho celkovom znení, je potrebné k týmto základným podmienkam priradiť ďalšie, ktoré nepriamo uvádza zákon vo svojich nasledujúcich ustanoveniach a síce sa jedná o povinné poučenie ženy o možných zdravotných rizikách a dôsledkoch tohto zákroku a zároveň o poučenie o spôsoboch antikoncepčných metód. Žiadateľka musí aj po tomto poučení trvať na výkone zákroku, uhradiť príplatok za umelé prerušenie tehotenstva a samozrejme sa následne k výkonu zákroku dostaviť. Ak berieme do úvahy účel zákona a v ňom spomenuté ciele úpravy, ako sú ochrana života a zdravia, tak podstatne vzrastá význam a dôležitosť už spomenutého povinného poučenia lekárom a to napriek tomu, že doslovné vyjadrenie tohto poučenia je užšie, než účel zákona. V tomto smere by bolo vhodné v budúcnosti uvažovať nad novou úpravou.

Zákon o umelom prerušení tehotenstva upravuje dva typy umelého prerušenia. Prvý je upravený v § 4 zákona: „Žene sa umelo preruší tehotenstvo, ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody.“ A to za vyššie spomenutých podmienok v celom ich kontexte. Druhý prípad

je uvedený v ustanovení § 5 zákona : „ Žene možno umelo prerušiť tehotenstvo zo zdravotných dôvodov s jej súhlasom alebo na jej podnet, ak je ohrozený jej život alebo zdravie alebo zdravý vývoj plodu, alebo ak ide o genetický chybný vývoj plodu.“ Časovú hranicu tohto zákroku však nestanoví zákon, ale vyhláška MZ.

Zákon a vykonávacia vyhláška teda upravujú dva samostatné právne režimy. Zákonná podmienka 12 týždňovej lehoty, stanovená pre umelé prerušenie tehotenstva sa nevzťahuje na umelé prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov, ale na umelé prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy. Čo sa týka druhého režimu, a síce potratu zo zdravotných dôvodov, jeho zákonné podmienky sú osobitne upravené v § 5 zákona a bližšia úprava je obsiahnutá v ustanoveniach vyhlášky. Týmito podmienkami sú: výskyt zdravotnej indikácie na prerušenie tehotenstva, ktorá spôsobuje, že je ohrozený život či zdravie matky, alebo zdravý vývoj plodu, alebo ide o geneticky chybný vývoj plodu a podnet ženy, alebo lekára. Aj v tomto prípade je však nutný súhlas ženy, ktorá má zákrok podstúpiť. Ak by tento súhlas nebol daný, respektíve ak by bol zákrok vykonaný dokonca proti jej vôli, je možný postih podľa ustanovení TZ. Keďže v prípade prerušenia tehotenstva z dôvodu chybného genetického vývoja plodu, alebo prípadu keď je ohrozený zdravý vývoj plodu, nejde o priamy prípad ohrozenia života či fyzického zdravia matky je možné z tohoto ustanovenia vycítiť ochranu súkromia ženy (podľa WHO je zdravie jak fyzickým tak aj duševným stavom pohody). Čo konkrétne sú zdravotné indikácie, uznávané ako dôvod k umelému prerušeniu tehotenstva, je uvedené v prílohe spomínanej vyhlášky č.75/1986.

VI. Zahraničná úprava problematiky ochrany ľudského plodu

Je samozrejme bez diskusie, že znalosť zahraničnej právnej úpravy je nadmieru prínosná a môže byť podnetná aj pri posudzovaní či zamýšľaných zmenách v úprave domácej. Je však nutné si uvedomiť, že zahraničná úprava, na rozdiel od ratifikovaných medzinárodných zmlúv, nemá pre platnú úpravu v ČR žiadnu záväznosť. V prípade, že má zákonodarca záujem o inšpiráciu zo zahraničných zdrojov, nesmie zabudnúť na zohľadnenie kultúrnej a spoločenskej príbuznosti oboch krajín.

Spôsoby právneho riešenia umelého prerušenia tehotenstva môžeme rozdeliť na:

- Typ úpravy, ktorý akceptuje úplnú rozhodovaciu voľnosť ženy, s prípadným obmedzením čo sa týka doby trvania tehotenstva

- Typ, ktorý síce akceptuje rozhodovaciu voľnosť ženy avšak zákrok pripúšťa až po odborných konzultáciách, alebo vyžaduje povolenie špecializovaného orgánu
- Typ, ktorý neuznáva iné než zdravotné dôvody na vykonanie interrupcie, priznáva plnú právnu ochranu plodu
- A hraničný typ, ktorý nepripúšťa interrupciu za žiadnych okolností⁷⁵

Kategórie štátov podľa ich interrupčného zákonodarstva je možné rozlíšiť od najliberálnejších po najviac reštriktívne.⁷⁶

Najreštriktívnejšia úprava nepovoľuje vykonanie potratu vôbec, alebo len za účelom záchrany života (Brazília, Mexiko). V niektorých štátoch však platí pravidlo, že žiadny čin nie je považovaný za trestný, pokiaľ bol nutný pre záchranu života. Táto skupina je zastúpená najmä štátmi z Afriky, Latinskej Ameriky, Stredného východu a Juhozápadnej Ázie. Úprava v iných štátoch naopak vyslovuje absolútny zákaz vykonania potratov, a to za akýchkoľvek okolností (Chile, Salvador). Európa je v tejto skupine zastúpená napríklad Írskou republikou, kde podľa ústavného dodatku *„...štát potvrdzuje právo na život nenarodeného a s primeraným prihliadnutím na rovnaké právo na život matky, zaručuje vo svojich zákonoch rešpektovať a pokiaľ to bude uskutočniteľné, svojimi zákonmi chrániť a brániť toto právo.“*⁷⁷

Povolenie zákroku na základe ohrozenia zdravia ženy, je **relatívne reštriktívna úprava**. Diferencuje sa ochrana fyzického zdravia, a v niektorých štátoch prevažuje

⁷⁵ Zimek, J. : Právo na život, MU Brno 1995

⁷⁶ Sborník z kongresu Pardubice 2003

Stav a vývoj zákonodárství umělého přerušení těhotenství ve světě a u nás (An Examination of Abortion Laws in the Global Context) *MUDr.Petr Kovář, MUDr.J.Karhan*

⁷⁷ Drgonec J. : Právo na život in Možnosť voľby, Aspekty práv a zodpovedností, Aspekt 2001, tamtiež je spomínaný prípad sporu z r. 1992, keď 14 ročné dievča otehotnelo v dôsledku znásilnenia. Rodičia mali v úmysle vycestovať s dcérou do Veľkej Británie, aby podstúpila interrupciu, nakoľko dievča opakovane prejavovalo úmysel, v prípade ak nedosiahne interrupciu, spáchať samovraždu. Generálny prokurátor však s odvolaním na vyššie zmienený dodatok podal na Vrchný súd žalobu a vymohol si ňou súdny zákaz vycestovania tehotnej. Vrchný súd vyslovil, že aj v prípade ak je takmer isté že tehotná zomrie ak sa potrat nevykoná, právo plodu na život musí byť zachované. Najvyšší súd Írska na základe odvolania toto rozhodnutie zmenil s odôvodnením, že Vrchný súd postupoval nevhodne pri ohodnotení vzťahu medzi ústavným právom na život matky a plodu.)

tendencia ostatné potraty posudzovať ako trestný čin a to aj zo strany matky (Argentína, Peru, Bolívia).

Beztrestnosť zákroku aj v prípade ochrany duševného zdravia majú krajiny s úpravou, ktorú možno nazvať **relatívne liberálnou**. Ide poväčšine o štáty, ktoré svoju legislatívu liberalizovali pomerne prednedávnom (Španielsko ktoré svoju úpravu liberalizovalo v r.1985, Izrael). Interpretácia ochrany duševného zdravia poskytuje dostatočný priestor pre zákroky vykonávané z dôvodu znásilnenia ale aj zlej sociálnej situácie matky. Štáty, ktoré zohľadňujú zlú socio-ekonomickú situáciu ženy a jej možný dopad na zdravie ženy, či na zdravie a výchovu jej už narodených detí (Veľká Británia, Fínsko). Do tejto kategórie patrila aj niekdajšia ČSSR. Socio-ekonomickú situáciu ženy vo svojej úprave kedysi zohľadňovalo aj Poľsko. Potraty tam boli na základe tohto dôvodu legálne dostupné od r. 1956. Od roku 1993 však v Poľsku platí úprava, ktorá povoľuje výkon interrupcie len za účelom záchrany života či fyzického zdravia ženy, alebo v prípade, že tehotenstvo vzniklo následkom znásilnenia.

Niekoľko liberálnych štátov, ktoré akceptujú výkon interrupcie na žiadosť ženy zabudovalo do svojej legislatívy určité procedurálne kroky, ktoré majú slúžiť ako bariéra pred unáhleným rozhodnutím ženy. Môže ísť o povinné poučenie o nepriaznivých následkoch zákroku (napr. aj v ČR a SR, v Nemecku po zjednotení platí úprava podľa ktorej musí žena podstúpiť aj povinné poradenstvo, ktoré ju má odradiť od zákroku) či o možnostiach podpory slobodných matiek, zákrok musí byť z dôvodu nepriaznivej sociálnej či ekonomickej situácie a žiadateľka to musí uviesť (Belgicko, Francúzsko) a v niektorých prípadoch býva stanovená aj povinná čakacia doba (v Taliansku platí povinná čakacia doba 7 dní, ktorá nastupuje po povinnom poučení o iných možnostiach riešenia jej situácie).⁷⁸

Obmedzením dostupnosti zákroku je aj okolnosť len čiastočného hradenia tohto zákroku formou zdravotného poistenia. Plne hradené bývajú len zákroky vykonávané zo zdravotných dôvodov, v niektorých štátoch ďalej zákroky u nepľnoletých a znásilnených.

---

⁷⁸ Kuhn, Z. : Ochrana ľudského plodu v trestním právu, Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 57/1998

Najliberálnejšia úprava, umožňuje výkon potratu na vlastnú žiadosť a bez udania dôvodu. Vo väčšine týchto úprav je táto možnosť obmedzená časovo (12 týždňov v ČR, SR). V niektorých krajinách je hraničným momentom dosiahnutie životaschopnosti plodu. V prípade ohrozenia života ženy je však vo väčšine zemí prípustný zákrok v akomkoľvek štádiu vývoja plodu. Do posledne uvedených dvoch skupín s liberálnou úpravou patrí 55 štátov s cca 41% svetovej populácie.

V posledných desaťročiach možno pozorovať liberalizáciu legislatívy jednotlivých štátov. Táto zmena spôsobuje zníženie frekvencie samotných potratov (napr. Holandsko s najliberálnejšou úpravou preukazuje jednu z najnižších potratovostí na svete, Rumunsko po legalizácii z r. 1989 preukázalo v r. 1990 o polovicu menej potratov v porovnaní s rokom 1983, stále však s 78 - 83 potratmi na 1000 žien a rok, má jednu z najhorších štatistík. Len pre porovnanie, v ČR bola táto hodnota v r. 2000 asi 19 potratov na 1000 žien a rok a svetový priemer činí 35 potratov na 1000 žien), pokles nelegálnych potratov a s nimi súvisiacej mortality.

1. Úprava v SR

Úprava umelého prerušenia tehotenstva a aj jeho ochrana poskytovaná trestným zákonom sa v SR, prakticky zhoduje s úpravou v ČR. Je to dané recepciou federálnych právnych predpisov po vzniku samostatnej SR a ČR v r. 1993. Nad úpravou umelého prerušenia tehotenstva sa však vznášajú nemalé otázky. Skupina poslancov NR SR podala v roku 2001 návrh na začatie konania o súlade vybraných ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva a vybraných ustanovení vyhlášky, s Ústavou SR (konkrétne s čl. 15 odst.1, odst.4). Keďže úprava umelého prerušenia tehotenstva je v úprave platnej v SR totožná s úpravou v ČR, a znenie čl. 15 odst. 1 bolo doslovne prevzaté z Listiny a je totožné s čl. 6 odst. 1. Listiny, ohľadom ústavnej ochrany poskytovanej plodu si dovoľím odkázať na kapitolu tejto práce, venovanú Listine. V tejto kapitole sa budem venovať hlavne spomínanému návrhu skupiny poslancov.

V návrhu sa uvádza:

“V právnej úprave interrupcií však nenarodený ľudský život do 12 týždňa svojho vývoja nepožíva žiadnu ochranu. Na žiadosť ženy je v tejto fáze vývoja ľudského života možné vykonať interrupciu z akéhokoľvek dôvodu, alebo aj bez dôvodu. Zákonná úprava teda priznáva nenarodenému životu ochranu až po 12. týždňoch jeho vývoja. Problém s takouto diferenciáciou je zrejmy. Nenarodený život v prvých

12. týždňoch svojho vývoja nie je totiž o nič menej hodný ústavnej ochrany ako po 12 týždňoch vývoja. Nenarodený ľudský život preto musí byť podľa Ústavy chránený po celú dobu tehotenstva.....rozdielna ochrana nenarodeného života do 12 týždňov a po 12 týždňoch vývoja nemá žiadnu oporu v Ústavnej úprave. Zákonodarca navyše nemá žiadny legitímny cieľ pre takéto rozlišovanie..⁷⁹ Navrhovatelia tvrdia, že v súčasnej úprave nie je poskytnutá žiadna ochrana plodu do 12 týždňov jeho vývoja. A tým je aj porušené znenie článku čl. 15 odst.1 Ústavy SR. Odhliadnuc teraz od faktu, že v čl. 15 odst.1 je výslovne oddelená ochrana plodu pred narodením od práva človeka na život, nemôžem s týmto tvrdením súhlasiť. Zákon o umelom prerušení tehotenstva akceptuje rozhodovacie právo ženy a tým aj jej ústavne zaručené právo na súkromie. Povoľuje na základe jej vlastného rozhodnutia výkon interrupcie, avšak len za podmienok, že tomu nebránia iné zdravotné indikácie. Tento zákrok pripúšťa do doby 12 týždňov vývoja plodu. To sú všetko fakty. Proti zásahom iných osôb je však plod chránený po celú dobu svojho vývoja, od počiatku tehotenstva až do jeho konca a to dokonca niekoľkými ustanoveniami trestného zákona, či už priamo, cez skutkovú podstatu nedovoleného prerušenia tehotenstva, alebo nepriamo cez zaradenie potratu medzi ťažkú ujmu na zdraví až po sprísnené sankcie formou kvalifikovaného trestného činu, pokiaľ sa ho páchatel dopustí na tehotnej žene. Nemožno teda súhlasiť s tvrdením, že plod do 12 týždňov nepožíva žiadnu ochranu. Jediný subjekt pred ktorým ju vskutku nepožíva, je samotná žena. Na tomto mieste však musím podotknúť, že v tomto prípade ju nepožíva nielen v prípade prvých 12 týždňov, ale po celú dobu svojho vývoja keďže žena nie je trestne zodpovedná za nedovolené prerušenie svojho tehotenstva, bez ohľadu na to, v akom štádiu tehotenstva sa ho dopustí.

Nemožno súhlasiť ani s ďalším tvrdením navrhovateľov a síce že „...v trestno-právnej oblasti ide skôr o nepriamu ochranu, prejavujúcu sa v prísnejšej trestno-právnej kvalifikácii v prípade, ak ublíženie na zdraví ženy vyvolá potrat alebo usmrť plod..⁸⁰ Táto argumentácia totiž z akéhosi nejasného dôvodu absolútne opomenula trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva, v ktorom je plod chráneným objektom trestného činu a táto ochrana je mu poskytovaná priamo. V návrhu uvedené ublíženie na zdraví sa použije len v prípade neúmyselného prerušenia tehotenstva, teda ak útok nebol vedený priamo s úmyslom vyvolať smrť plodu.

⁷⁹ Návrh skupiny poslancov podľa čl. 125 písm. a) písm. b) Ústavy SR

⁸⁰ *tamtiež*

Trestný zákon teda postihuje jak úmyselné usmrtenie plodu, návod či pomoc k takémuto jednaniu, tak aj usmrtenie plodu z nedbalosti.

V návrhu sa ďalej uvádza, že ustanovenie § 2 vyhlášky MZ 74/1986, ktoré stanoví hranicu 24 týždňov pre umelé prerušenie tehotenstva z dôvodu genetického poškodenia plodu, ide nad rámec zákonnej lehoty 12 týždňov, ktorá musí byť dodržaná, aby bola naplnená podmienka zákonnosti zákroku. Zákonné splnomocnenie však neumožňuje vyhláške ísť nad rámec zákona a rozšíriť v ňom stanovenú lehotu. V návrhu sa argumentuje aj rozhodnutím Ústavného súdu, podľa ktorého „...všeobecným záväzným predpisom orgánu výkonnej moci nemožno upraviť spoločenský vzťah vo väčšom rozsahu, než ustanovuje zákon...“⁸¹. Právna úprava povolených interrupcií upravuje dva odlišné režimy. Pre umelé prerušenie tehotenstva bez zdravotných indikácií a na základe slobodného rozhodnutia a písomnej žiadosti ženy, je možné tento zákrok vykonať do 12 týždňov. Druhý režim sa týka zákroku v prípade zdravotných dôvodov, pokiaľ je ohrozený jej život alebo zdravie, alebo ide o geneticky vadný vývoj plodu. V tomto ustanovení však nie je stanovená žiadna lehota a žiadne časové obmedzenie (v prípade ohrozenia života a zdravia ženy je samozrejme absurdné stanovovať nejaké lehoty pre výkon zákroku). Vo vyhláške uvedená lehota 24 týždňov, ktorá vymedzuje zákrok v prípade genetického poškodenia plodu však toto obmedzenie stanoví. V pomere k zákonu, ktorý stanoví lehotu len pre prvý prípad prerušenia tehotenstva, a pre druhý prípad žiadnu časovú hranicu neobsahuje, je teda obmedzujúca a rozsah spoločenského vzťahu naopak upravuje v užšom rozsahu.

Ochranu poskytovanú plodu v podmienkach slovenskej úpravy považujem za dostatočnú vzhľadom na znenie príslušného článku Ústavy SR.

VII. Záver

V čl. 6 Listiny sa uvádza, že ľudský život je hoden ochrany už pred svojim narodením, rozsah tejto ochrany bližšie špecifikovaný nie je. Pre zhodnotenie súčasnej úpravy ochrany plodu je nutné vyhodnotiť, akú mieru ochrany môže plod na základe svojho statusu požívať, akým spôsobom sa zákonodarca vyrovnal s touto vetou čl. 6 a či je táto ochrana dostatočná v pomere k hodnote, ktorú chráni.

---

⁸¹ sp. zn. PL. ÚS. 7/96

Pri výklade tohto článku možno súhlasiť s rozhodnutím ESLP, keď skonštatoval, že pokiaľ je stanovený záväzok ochrany nejakej hodnoty, nie je možné sa obmedziť len na neporušovanie tejto hodnoty, ale je nutná aj pozitívna úprava, ktorá vytvorí podmienky pre realizáciu zákonom chráneného záujmu.

Pokiaľ tento argument aplikujeme na problematiku ochrany plodu, môžeme konštatovať, že pre posúdenie dostatočnej ochrany plodu, ktorá by bola relevantná jeho postaveniu, musíme skúmať právnu úpravu v rámci celého právneho poriadku ČR. Pokiaľ by sme sa obmedzili len na ochranu života ako takého, bez všetkých zložiek, ktoré ho sprevádzajú, povýšili by sme síce holú existenciu na najvyšší princíp, ale na princíp bez možnosti naplnenia a využitia iných súvisiacich práv. Právo na život nemôže byť len určitým propagačným heslom, ale musí mu byť poskytnutý aj obsah.⁸²

Ľudský zárodok má v právnej úprave svoje špecifické postavenie. Nie je postavený na roveň živo narodenému človeku, ale úprava reflektuje jeho dôležitosť a význam ako novovznikajúceho ľudského života. Zámer poskytnúť ochranu tomuto javu je vyjadrený v Listine a úprava je vedená naprieč celého právneho systému. Život tohto zárodka je chránený trestným zákonom, týmto ale poskytovaná ochrana nekončí, chránená je rovnako dôstojnosť budúcej ľudskej bytosti a to novou úpravou možného výskumu a zákazu klonovania ľudského jedinca, ochrana je do určitej miery poskytovaná majetkovým právam plodu, keď je výslovne označený za subjekt dedičského práva v prípade jeho živého narodenia, a v neposlednej miere existuje snaha o zabezpečenie zdravých podmienok jeho vývoja skrz poskytovanie zdravotnej starostlivosti a úprave pracovných podmienok tehotných žien. Ochrana plodu teda neznamená len bezobsažnú ochranu jeho existencie, a teda úpravu zákazov interrupcií a zamedzenie akýchkoľvek útokov proti jeho integrite, ale aj dôraz na jeho dôstojnosť ako budúcej ľudskej bytosti, na ochranu jeho zdravia, na vytvorenie predpokladov, aby mohol plne využiť možnosti, ktoré mu poskytne táto existencia.

---

⁸² Drgonec, J., Holländer, P.: *Moderná medicína a právo*, Brno, Obzor

V oblasti trestného práva, úlohou ktorého je postihovať najzávažnejšie porušenia chránených hodnôt, je ľudský plod chránený proti útokom tretej osoby, ktoré sú namierené proti jeho existencii, a to nielen voči útokom úmyselným, ale aj tým, ktoré sú následkom nedbalosti vo vzťahu k usmrteniu plodu. Oblasť, ktorá však v trestnom práve postráda úpravu, je otázka úmyselného poškodenia vývoja plodu, napriek tomu, že počet týchto prípadov v praxi asi nebude vysoký. Naopak frekventovanejšia bude situácia, keď dôjde k poškodeniu plodu následkom nedbalostného konania. Je však otáznne, či by bola táto úprava vhodná pre oblasť trestného práva.

Pri poskytnutí právnej ochrany plodu je potrebné nájsť rovnováhu medzi úpravou, ktorá bude nielen ochraňovať záujmy života, ktorý sa má ešte len naplniť, ale zároveň bude rešpektovať práva života, ktorý už je daný a na ktorom fyzicky závisí život vznikajúci. Úprava trestného práva túto závislosť rešpektuje tým, že je výslovne vylúčený trestný postih tehotnej ženy za ukončenie svojho tehotenstva, a na druhej strane poskytuje značnú ochranu aj ľudskému plodu, keď vo svojich ustanoveniach zakotvil skutkové podstaty, ktoré chránia plod pred protiprávnymi útokmi na jeho život zo strany tretej osoby, ktorá nemá na rozdiel od tehotnej ženy žiadne právo na rozhodovanie o ďalšom trvaní tehotenstva. Ochrana hodnoty ľudského života a jeho dôstojnosti bola navyše rozšírená o nové ustanovenie § 209b, ktorý týmto spôsobom reflektoval rozvoj výskumnej činnosti a stanovil jej medze.

Možno teda zhodnotiť, že ochrana je plodu poskytovaná po celú dobu jeho vývoja, až do momentu, kým naň nezačnú spadať ostatné ustanovenia, objektom ktorých sa stáva z pozície živo narodeného človeka.

Zoznam použitej literatúry:

- ❖ Adamus V.: Právo na život a dobrovolné prerušenie tehotenství, Správní právo č.7, 1992
- ❖ Císařová, D., Sovová, O. a kol. : Trestní právo a zdravotnictví, Orac, Praha 2004
- ❖ Císařová, D. : Iura novit curia, Trestní právo 5/98
- ❖ Císařová, D. : Ochrana lidského života jako základní lidské právo in : V. Pavlíček a kol. : Občanská a lidská práva, Aleko, Praha 1992
- ❖ Drgonec, Ján. : Ústavné práva a zdravotníctvo, Bratislava, Archa 1996
- ❖ Drgonec, J., Holländer, P. : Moderná medicína a právo, Brno, Obzor 1988
- ❖ Drgonec, J. : Ústavný rozmer právnej úpravy interrupcií, Justičná revue, 54, 2002 č.2
- ❖ Dolenský A. : Momentum partus, Trestní právo 3/98,
- ❖ Doležal, A., Zeman, Z. : Právní odpovědnost a právní vztahy v porodnictví, Galén, 2000
- ❖ Jakešová, P. : Vybrané problémy právní úpravy umělého prerušenie tehotenství, Zdravotnictví a právo 6/2005
- ❖ Jelínek, J. a kolektiv : Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část, 2. aktualiz. vyd., Praha, Linde, 2006
- ❖ Kuhn, Z. : Ochrana lidského plodu v trestním právu, Příručky ministerstva spravedlnosti ČR, 57/1998
- ❖ Kuhn, Z. : K otázce vymezení pojmu lidského plodu z hlediska trestního práva, Trestní právo 10/98
- ❖ Kučera, J. : Způsob páchaní v případech vražd novorozeneých dětí matkami, Zdravotnictví a právo 7/2003
- ❖ Kolektiv autorov, Možnosť voľby aspekty práv a zodpovedností, Aspekt 2001
- ❖ Lipšic, D. : Ústavný rozmer právnej úpravy umělého prerušenie tehotenstva, Justičná revue 54, 2002, č.2.
- ❖ Lipšic, D. : Ešte raz k ústavnosti interrupcií, Justičná revue, 54, 2002 č.2
- ❖ Mach, J. : Medicína a právo, 1. vydání, C. H. Beck 2006
- ❖ Mach, J. a kol. : Zdravotnictví a právo, komentované předpisy, 2. vydání, Lexis Nexis 2005

- ❖ Miřička, A. : Přerušení těhotenství lékařem a jeho povinnost oznamovací hledíc k osnově trestního zákona., Právník č. 3, 1918
- ❖ Mitlohner M., Režňáková M. : K vymezení objektu trestných činů proti životu, Trestní právo 12/97
- ❖ Mitlohner, H. : Trestněprávní aspekty lékařského zákroku, Čs. kriminalistika 3/91
- ❖ Mitlohner, M. : Vybrané právní a etické problémy spojené s narozením těžce malformovaného jedince, Zdravotnictví a právo 2/2001
- ❖ Mitlohner, M. : Vražda novorozeného dítěte matkou – kazuistika, Zdravotnictví a právo 11/2003
- ❖ Novotný O. a kol. : Trestní právo hmotné - I., Obecná část, Praha : Aspi publishing, 2003
- ❖ Novotný ,O. a kol. :Trestní právo hmotné – II., Zvláštní část, Praha : Aspi publishing
- ❖ Pavlíček V. a kol. : Ústava a ústavní řád České republiky komentář, 2. díl Práva a svobody, Linde 2002
- ❖ Prokopec, J. : K některým aspektům umělého přerušení tehotenství, Socialistická zákonnost 5/65
- ❖ Radvanová, S. : Přerušení těhotenství, AUC 2/68
- ❖ Stolínová, J., Mach, J. : Právní odpovědnost v medicíně, Galén 1998
- ❖ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.:Trestní zákon, komentář, C.H.Beck
- ❖ Ševčík, V. : Právo a ústavnost v ČR, Eurolex Bohemia 2002
- ❖ Štefan, J., Mach, J. : Soudně lékařská a medicínsko- právní problematika v praxi, Avicenum, Grada publishing 2005
- ❖ Teryngel, J. : Trestní limity výzkumu embryonálních kmenových buněk, Zdravotnictví a právo 11/2005
- ❖ Uzel, R. : Porod a počátek života, Trestní právo 4/99
- ❖ Zimek, J. : Právo na život, MU Brno, 1995
- ❖ důvodová zpráva k zákonu č. 227/ 2006 Sb., sněmovní tisk č.1071/0
- ❖ www.rodicovstvo.sk/zavazok.htm
- ❖ www.planovanirodiny.cz
- ❖ www.echr.coe.int/ECHR
- ❖ www.law.duke.edu/journals/djil/articles/djil12p75.htm